

Maksuhaluton velallinen, ulosoton erikoisperintä ja taloudellisen laskusuhdanteen vaikutus ulosottoon

Saarelainen, Minttu

Laurea-ammattikorkeakoulu
Hyvinkää

Maksuhaluton velallinen, ulosoton erikoisperintä ja taloudellisen
laskusuhdanteen vaikutus ulosottoon

Minttu Saarelainen
Liiketalous
Opinnäytetyö
Marraskuu, 2011

Sisällys

1	Johdanto ja työn tavoitteet.....	7
2	Ulosotto ja maksuhäiriöpolitiikka	9
2.1	Ulosotto täytäntöönpanokeinona.....	9
2.1.1	Ulosmittauksesta	10
2.2	Kansainvälisyys, kansainvälinen yhteistyö	12
2.3	Maksuhäiriöpolitiikka ja ulosoton vaikuttavuustavoitteet	13
2.4	Maksuhaluttomuuden yhteiskunnalliset vaikutukset	15
3	Maksuhaluton velallinen ja ulosoton kiertämiskeinot	15
3.1	Maksuhaluttoman velallisen ja erikoisperinnän asiakkaan syntyprosessi laskusuhdanteen aikana.....	16
3.2	Ulosoton kiertämiskeinot	19
3.3	Käytännön esimerkkejä toteutetuista ulosmittauksista	19
3.4	Ulosoton kiertämistä estävät säännökset	21
3.4.1	Keinotekoisien järjestelyjen sivuuttaminen	21
3.4.2	Suorituskielto luotonannossa	22
3.4.3	Liiallisten luontoisetujen ja alipalkalla työskentelyn hyödyntämisen estäminen	23
3.5	Takaisinsaanti.....	24
3.5.1	Ulosmittaustakaisinsaanti.....	24
4	Ulosotossa toimivat erikoisperintäyksiköt	25
4.1	Historiasta	25
4.2	Asian siirtäminen erikoisperintään ja erikoisperinnän toiminta	26
4.3	Erikoisperinnän tuloksia.....	27
4.4	Erikoisperintä ja viranomaisyhteistyö	28
4.4.1	Rikoshyödyn jäljittäminen	29
4.4.2	Viranomaisyhteistyön haasteet	29
4.5	Erikoisperinnän kehittäminen ja tulevaisuus	29
5	Taloudellisen taantumien vaikutukset ulosottoon	30
5.1	Vaikutukset ulosottoperintään.....	30
5.1.1	Velan lopullisesta vanhentumisesta	34
5.2	Tilanteen elpyminen ja perintätuloksen kasvu	35
6	Yhteenveto	36
	Lähteet	38

Laki- ja lyhenneluettelo

HO Hovioikeus

KO Käräjäoikeus

KKO Korkein oikeus

Laki velan vanhentumisesta 15.8.2003/728

TakSL Laki takaisinsaannista konkurssipesään 26.4.1991/758

Trafi Liikenteen turvallisuusvirasto

UK Ulosottokaari 15.6.2007/705

Minttu Saarelainen

Maksuhaluton velallinen, ulosoton erikoisperintä ja taloudellisen laskusuhdanteen vaikutus ulosottoon

Vuosi 2011

Sivumäärä 39

2000-luvulle tultaessa ulosottotoimessa on tapahtunut suuria muutoksia. Ulosoton perintäkeinot ovat muuttuneet ja perinnän tehostamiseen on suunnattu enemmän resursseja.

Opinnäytetyössäni pääpaino on maksuhaluttomilla velallisilla. Tutkin, millaisten prosessien kautta maksuhaluton velallinen syntyy ja niitä keinoja, joita ulosottomiehellä on käytössään velallisen epäasianmukaisia toimia vastaan, joilla yritetään tarkoituksenmukaisesti välttää ulosottoa. Tähän kytkeytyneenä tarkastelen myös ulosoton organisaation sisällä toimivaa erikoisperintää, joka pääasiallisesti vastaa tällaisten velallisten asioiden hoidosta yhdessä muiden yhteistyöviranomaisten kanssa, kuten esimerkiksi tullin, verottajan ja poliisin. Lisäksi käsittelem ulosottoasioiden muutoksia talouden laskusuhdanteen aikana ja sitä, vaikuttiko vuonna 2008 alkanut maailmantalouden lasku omalta osaltaan ulosoton asiamääriin ja asioiden laatuun.

Opinnäytetyössäni sivuan myös maksuhäiriöpolitiikan uudistumisesta johtuvia ja käyttöön otettujen uusien insolvenssioikeudellisten keinojen vaikutuksia, kuten yksityishenkilön velkajärjestelyä ja velan lopullista vanhentumista. Nämä kaikki opinnäytetyössäni käsittelemät asiat kytkeytyvät tiiviisti toisiinsa.

Tarkastelen edellä mainittuja aiheita pääasiassa oikeudellisten lähteiden, kuten lakien ja oikeuskirjallisuuden avulla sekä hyödyntäen muutamia ulosottokäytännön esimerkkejä. Myös ulosotto-oikeudelliset tilastot ovat osa tutkimusaineistoani.

Asiasanat: ulosotto, erikoisperintä, maksuhäiriöpolitiikka, maksuhaluton velallinen

Minttu Saarelainen

Unwilling debtor, special execution and the effects of the economic downturn on execution

Year	2011	Pages	39
------	------	-------	----

There have been many changes in the execution measure in the 21st century. Ongoing development in society has transformed also debt collection resources of execution. More resources have been used as well to get debt collection more effective and powerful.

The main point in my thesis is in unwillingness to pay debtors. I have examined the process of how unwillingness to pay debtors will arise and those resources which distrainers have against the inappropriate actions avoid execution with intent. Special collection is linked to enforcement and mainly deals with this kind of debtors alongside for example customs, tax authorities and police. The worldwide economic downturn began in 2008 and it impacted in different ways various sectors in society, also enforcement and its operations. The effects of the recession will be seen afterwards when they are easier to observe. I have covered the results of the economic recession.

The thesis also deals with the effects of renewed bad credit policy and other insolvency-juridical resources, for example loan arrangement for private people and final limitation of debt. All of these subjects are linked closely together.

I am looking at these themes mainly from juridical literature such as law and other legal literature and exploiting some examples from executions mode. Also execution-juridical statistics are part of the research material.

Keywords: execution, special collection, policy of bad credit, unwilling to pay debtor

1 Johdanto ja työn tavoitteet

Suoritin oikeustradenomiopintoihini kuuluvan työharjoittelun Itä- ja Keski-Uudenmaan ulosottovirastossa, Vantaan toimipaikassa keväällä 2010. Työharjoitteluni aikana tutustuin laajasti normaaliin ulosottoon ja sen täytäntöönpanokeinoihin, sekä siihen, mikä on konkreettisesti ulosottoviraston rooli ulosottoasian täytäntöönpanossa eri asialajien kohdalla. Lisäksi tutuksi tulivat yhä monimuotoisemmiksi kehittyneet perintäkeinot.

Suurin osa ulosottoon tulevista asioista on niin kutsuttujen normaaliasioiden täytäntöönpanoa, joihin kuuluvat yksityisoikeudellisten ja julkisoikeudellisten rahasaatavien ja saatavien perintä, lapsen huoltoa ja tapaamista koskevat asiat sekä hädän täytäntöönpanoa ja toimittamista koskevat asiat sekä turvaamistoimet.

Suomen taloudellisten suhdanteiden laskumuutokset ja niiden vaikutukset ulosottoasioiden määriin ja asioiden laatuun alkoivat kiinnostaa minua ja kysymys siitä, vaikuttavatko suhdannevaihtelut ja tuolloin syvimmillään oleva laskusuhdanne ulosottoon ja miten se ilmenisi. Etenkin suurvelallisten asioiden hoito ulosotossa kiinnosti ja kysymys siitä, eroaako se jotenkin ns. normaalivelallisen asioiden käsittelystä ulosotossa. Tätä kautta aloin tutkia ulosoton sisällä organisoitunutta erikoisperintää.

Opinnäytetyöni aiheena on ulosottoviraston suurvelallisiin ja ongelmatapauksiin kohdistuva ulosoton erikoisperintä. Tutkin sitä, millaisten prosessien kautta maksuhaluton velallinen syntyy, mitä ulosoton kiertämiskeinoja maksuhaluttomalla velallisella on käytössään sekä millaisia keinoja ulosotolla on vastata näihin velallisen epäasianmukaisiin toimiin. Tähän kytkeytyneenä tarkastelen ulosoton erikoisperintää, joka kohdistuu näihin maksuhaluttomiin velallisiin ja sitä, miten se käytännössä toimii. Lisäksi tarkastelen ulosottoasioiden muutoksia taloudellisen laskusuhdanteen aikana; miten talouden laskusuhdanteet vaikuttavat ulosoton asiamääriin ja asioiden laatuun.

Opinnäytetyöni aihe on ajankohtainen ja tärkeä Suomessa juuri koetun taloudellisen laskusuhdannekauden vuoksi. Lisäksi erikoisperintä on ulosottoa koskevassa kirjallisuudessa hyvin niukasti esillä, eikä sitä yleisesti ottaen tunneta kovinkaan laajasti ja monipuolisesti.

Oikeudellisina lähteinä käytän työssäni ulosotto-oikeudellista kirjallisuutta, lain esitöitä sekä työryhmämietintöjä. Lisäksi käytännön ulosottoimilla ja tilastotiedoilla on oma osuutensa opinnäytetyön materiaalissa.

Työni on tutkiva ja kehittävä opinnäytetyö ja se jakautuu ikään kuin neljään suurempaan kokonaisuuteen. Työni alussa esittelen normaaliperintää sekä maksuhäiriöpolitiikkaa. Toisessa

osassa tutkin sitä, millainen on maksuhaluton velallinen ja millaisia kiertämiskeinoja maksuhaluton velallinen laskusuhdanteen aikana käyttää ja miten tämä kytkeytyy erikoisperintään. Kolmannessa ja neljännessä osioissa esittelen erikoisperintää ja selvitan sitä, millaisia vaikutuksia laskusuhdanteella on ulosottoon.

2 Ulosotto ja maksuhäiriöpolitiikka

Tässä luvussa tarkastellaan aluksi ulosoton normaaliperintää sekä ulosmittausta ja sen jälkeen Suomen maksuhäiriöpolitiikkaa, jota ulosotto omalta osaltaan toteuttaa. Myös ulosoton vaikuttavuustavoitteet tulevat esille.

2.1 Ulosotto täytäntöönpanokeinona

Ulosotto tarkoittaa laiminlyödyn maksuvelvoitteen tai muun velvoitteen täytäntöönpanoa, josta säännellään ulosottokaassa. Ulosottolaitos toimii Valtakunnanvoudinviraston alaisuudessa ja huolehtii täytäntöönpanosta ulosottokaassa säädettyssä järjestyksessä. Ulosottokaari koskee yksityisoikeudellisten velvoitteiden täytäntöönpanoa sekä soveltuvin osin verojen, maksujen, sakkojen sekä muiden rahamääräisten seuraamusten täytäntöönpanoa. (Linna 2008, 17-18.) Muita täytäntöönpanolajeja ovat lapsen huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevat päätökset ja muut erilaiset velvoitteet (ks. jäljempänä). (Linna 2008, 20.)

Ulosotossa pannaan täytäntöön ulosottoperusteen mukaisesti erilaisia velvoitteita sen mukaan, mitä velkoja vaatii velalliselta, ja minkälaiseen ulosottoperusteeseen velkoja vetoaa. Tämän perusteella ulosotto voi täytäntöönpanevana tahona periä saatavan velalliselta ulosottokaassa säädettyssä järjestyksessä. Näitä velvoitteita ovat maksuvelvoite, velvoite luovuttaa toiselle irtainta tai kiinteää omaisuutta (luovutusvelvoite), velvoite luovuttaa kiinteistön tai tilojen hallinta (häätö), velvoite tehdä jotakin (tekemisvelvoite), velvoite olla tekemättä jotakin (kieltovelvoite) sekä velvoite sallia, että toinen tekee jotakin (sallimisvelvoite) (UK 1:1). Näitä velvoitteita koskevat säännökset ovat ulosottokaaren 7. luvussa. Lisäksi ulosotto panee täytäntöön takavarikko- ja muita turvaamistoimiasioita sekä vapausrangaistuksen täytäntöönpanoja eli vankilaanpassituksia. Yleisin ulosotossa täytäntöön pantava velvoite on kuitenkin maksuvelvoite. (Linna 2008, 47-48.)

Mikäli oikeuden päätöstä tai tuomiota ei vapaaehtoisesti noudateta, pannaan se täytäntöön ulosotossa. Velkoja eli hakijaosapuolena oleva henkilö tarvitsee aina ulosottoperusteen, jotta ulosottolaitos voi ryhtyä perimään velalliselta tiettyä saatavaa tai muuta velvoitetta. Ulosottoperustetta ei vaadita kuitenkaan perinnässä, joka koskee veroja, julkisoikeudellisia maksuja tai muita julkisoikeudellisia saatavia eli näiden asioiden periminen voidaan aloittaa toimivaltaisen viranomaisen maksuunpanolla ilman ulosottoperustetta. (Linna 2008, 17.)

Ulosottoasia tulee vireille hakemuksella, johon on liitetty ulosottoperuste eli todistus siitä, mihin velkojan hakemat saatavat perustuvat. Ulosottoperuste tarkoittaa konkreettisesti asiakirjaa, jossa jokin edellä mainittu velvoite on asetettu tai turvaamistoimipäätös on annettu. Yleisin ulosottoperuste on tuomioistuimen (esimerkiksi KO, HO, KKO) antama tuomio riita- tai rikosasiassa. Myös yksipuolinen tuomio on yleinen. Tuomioon rinnastetaan myös tuomioistuimen päätös, määräys ja väliaikainen määräys sekä tuomioistuimen vahvistama sovinto, sopimus tai näihin verrattava, jotka nekin toimivat ulosottoperusteena tuomion tapaan. Osamak-sukauppaosaatavien perinnässä käytetään ulosottoperusteena ulosottomiehen tekemää tilityspöytäkirjaa. Elatusapuasioiden perinnässä puolestaan viranomaisen vahvistama elatussopimus toimii ulosottoperusteena. Myös velkojan ja velallisen keskenään tekemä sopimus toimii ulosottoperusteena, mikäli sovinto on vahvistettu tuomioistuimessa. (Linna 2008, 48-49.)

Ulosottoviranomaisen tehtävänä on tasapuolisesti valvoa asian molempien puolien etua, sekä velkojan että velallisen. Tämä oikeussuojan periaate takaa prosessin molemmille osapuolille yhtäläiset edut ja oikeudenmukaisen menettelyn. Ulosotossa käytettäviä perintäkeinoja ovat maksukehotuksen lähettäminen sekä toistuvaistulon tai omaisuuden ulosmittaus. Ulosottoviranomaisten pyrkimys on se, että velallinen maksaa ensisijaisesti velkansa vapaaehtoisesti maksukehotuksella. Maksukehotuksen lähettäminen, maksuaika, maksusuunnitelma ja maksusopimus ovat ”pehmeitä” perintäkeinoja, jotka ovat uusia ulosoton säännöksiä. Jos maksua ei saada, ryhdytään muihin niin kutsuttuihin raskaimpiin toimenpiteisiin. Ulosottoviranomainen voi tämän jälkeen tehdä palkan, eläkkeen, elinkeino- tai muun toistuvaistulon ulosmittauksen tai muun omaisuuden ulosmittauksen. Ulosmitattu omaisuus voidaan realisoida ja myydä. (Linna 2008, 18.)

2.1.1 Ulosmittauksesta

Ulosmittauksen tarkoituksena on pyrkimys varmistaa, että perittäväksi tullut saatava tulee maksetuksi. Peruseriaate on, että velallisen tuloja ja omaisuutta ulosmitataan niin paljon, että ulosotossa oleva velka tulee maksetuksi. Kaikki omaisuus- ja varallisuuslajit ovat lähtökohtaisesti ulosmittauskelpoisia tietyin rajoituksin. Nykyisin tavanomaista koti-irtaimistoa ei ulosmitata eikä muutenkaan vähäarvoista omaisuutta. Mikäli velkoja on hakenut vain suppeaa ulosottoa, ulosmitataan vain sellainen omaisuus, jota ei jouduta muuttamaan rahaksi eli esimerkiksi ulosmitataan palkka, veronpalautus tai muu etuus, mutta ei esimerkiksi kiinteistöä tai ajoneuvoa. (Oikeuslaitos 2011.)

Tavallisimmin ulosmittaus kohdistuu velallisen palkka-, eläke- tai elinkeinotuloon tai muuhun toistuvaissuoritukseen (työttömyyskorvaus ja äitiyspäiväraha). Myös lomarahat, luontoisedut, provisiot ja erilaiset palkkiot luetaan palkkatuloiksi. Palkan ulosmittauksesta säädetään ulosottokaaren neljännessä luvussa. Käytännössä palkan- ja muun toistuvaistulon ulosmittaus ta-

pahtuu niin, että palkan maksajan tulee kunakin maksukautena heti ja ilman eri korvausta toimittaa palkan pidätys ulosottomiehen tekemän maksukiellon mukaisesti ja suorittaa määrä ulosottomiehelle (UK 4:58). Työnantaja on vastuussa siitä, että ulosottopidätys tulee perittyä maksukiellon määräysten mukaisesti. Mikäli työnantaja ei noudata maksukieltoa, perittävä määrä voidaan ulosmitata työnantajalta.

Ulosottopidätys lasketaan tulopohjasta, johon kuuluvat kaikki työntekijälle maksettavat palkat ja luontoisedut. Palkasta ja muusta toistuvaistulosta ulosmitattava määrä lasketaan palkan nettomäärästä. Palkasta vähennetään ennen ulosottopidätyksen laskemista ennakonpidätys, työntekijän eläkemaksu ja palkansaajan työttömyysvakuutusmaksu. Velalliselta jätetään aina ulosmittaamatta suojaosuus eli minimimäärä, joka on tarkoitettu velallisen ja hänen perheensä toimeentuloa varten. Suojaosuus lasketaan kertomalla päiväkohtainen suojaosuus niiden päivien lukumäärällä, jolta pidätyksen kohteena oleva palkka tai muu tulo maksetaan.

Tulorajaa käytetään ulosottopidätyksen määrää laskettaessa ja se on kaksi kertaa suojaosuuden määrä. Tuloraja on euromäärä, jota suuremmista tuloista ulosottopidätys peritään vähintään 1/3 suuruisena. Koska suojaosuutta määriteltäessä luontoisedut rinnastuvat rahapalkkaan, suojaosuus voi muodostua myös kokonaan tai osittain luontoiseduista.

Jos nettopalkka on suojaosuutta suurempi, mutta enintään kaksi kertaa velallisen suojaosuuden määrä, suojaosuuden ylittävästä palkasta jätetään ulosmittaamatta kolmasosa (tulorajaulosmittaus). Jos velallisen nettopalkka on suurempi kuin kaksi kertaa velallisen suojaosuus, mutta enintään neljä kertaa suojaosuus, nettopalkasta ulosmitataan yksi kolmasosa. Vuoden 2009 alussa otettiin käyttöön ns. asteikkoulosmittaus, jossa voidaan ulosmitata yhtä kolmasosaa suurempi osuus palkasta. Asteikkoulosmittaus toimitetaan, jos palkka on suurempi kuin neljä kertaa velallisen suojaosuuden määrä. Ulosmittaamatta jätetään kuitenkin vähintään puolet palkasta.

Velalliselta ulosmitattavaa irtainta omaisuutta ovat muun muassa asunto-osakkeet, ajoneuvot, veronpalautukset, arvopaperit, pankkitalletukset ja käteinen raha. Myös kiinteää omaisuutta voidaan ulosmitata. Mikäli velallisella on yhteisomistuksessa jonkun toisen henkilön kanssa jokin omaisuus, myös tällainen yhteisomistusesine tai yhteisesti omistettu kiinteistö voidaan ulosmitata kokonaan tietyin edellytyksin. Ennen yhteisomistusesineen myyntiä varataan yhteisomistajalle tilaisuus lunastaa velallismistajan osuus. Mikäli yhteisomistaja ei käytä lunastusoikeuttaan, myydään yhteisomistusesine ulosottomenettelyssä, joka suoritetaan yleensä julkisella huutokaupalla tai vapaalla myynnillä, jolloin myynnin toimituksen jälkeen yhteisomistajalle palautetaan hänen osuutensa mukainen määrä myyntihinnasta. (Oikeuslaitos 2011.)

Ulosmittausjärjestyksen pääsääntönä on, että irtain omaisuus ulosmitataan ennen kiinteää omaisuutta. Viimeiseksi ulosmitataan sellainen omaisuus, jota velallinen elinkeinoaan varten tai muutoin eniten tarvitsee. Joissain tapauksissa velallisella on oikeus vaikuttaa ulosmitattavaan kohteeseen osoittamalla haluamansa tietty omaisuus ulosmitattavaksi.

Velalliselta ulosmitattu omaisuus muutetaan rahaksi omaisuuden myynnillä. Joissakin tapauksissa ulosmittaus voidaan toimittaa myös maksusuunnitelman vakuudeksi, jolloin myynti toimitetaan vain, jos velallinen ei maksa velkaansa laaditun maksusuunnitelman mukaisesti sovittuun määräaikaan tai eräpäivään mennessä. Jos velka maksetaan kokonaisuudessaan, ulosmittaus raukeaa ja omaisuus palautetaan velalliselle.

Ulosottomiehellä on viran puolesta velvollisuus selvittää ulosottoasiaa aktiivisesti ja etsiä ulosmitattavaa omaisuutta. Velallisella ei kuitenkaan ole myötävaikuttamisvelvollisuutta omassa ulosottoasiassaan. Velalliselle on kuitenkin säädetty tietojenantovelvollisuus silloin, kun ulosottomies tietoa pyytää ja tieto on täytäntöönpanon kannalta tarpeellinen. (UK 3:52.) Myös sivullisella on tietojenantovelvollisuus ulosottomiehelle ulosottomiehen niitä pyytäessä. (UK 3:64-66.) Sivullisen tietojenantovelvollisuudesta on erikseen säädetty ulosottokaarella. Tietoja, joita sivullinen on veloitettu antamaan, ovat muun muassa tieto siitä, onko sivullisella velalliselle kuuluvaa omaisuutta hallussaan tai muutoin määräysvallassaan sekä velallisen saamaa tuloa tai luontoisetua koskevat tiedot, työaika koskevat tiedot, tulon maksamisen perusteet sekä velallisen yhteystiedot, jotka sivullisella on tiedossaan työnantajana tai tulon maksajana. Mikäli sivullinen kieltäytyy antamasta tietoja ulosottomiehelle, voidaan hänet velvoittaa siihen sakon uhalla. Huomioitavaa on, että ulosottoperusteen vanhentuuessa myös tietojenantovelvollisuus lakkaa.

Jos velalliselta ei löydy ulosmitattavaa omaisuutta tai tuloa, ulosottoasian vireilläolo päättyy normaalisti varattomuustodistuksen antamiseen. Velkojalla on kuitenkin mahdollisuus pyytää, että mahdollisen varattomuus- tai varattomuus- ja tuntemattomuusesteen jälkeen hänen saatavansa merkitään passiivirekisteriin. Passiivirekisteröinti tarkoittaa sitä, että passiivirekisterissä olevassa asiassa ei tehdä aktiivisia perintätoimia eikä asia rekisteröinnin aikana ole ulosotossa vireillä. Mikäli velalliselle kuitenkin passiivirekisteröintiajan kuluessa ilmaantuu ulosmitattavaa omaisuutta, esimerkiksi veronpalautus, se ulosmitataan sellaisen saatavan hyväksi, joka on passiivirekisterissä. Passiivirekisteröinti on voimassa kaksi vuotta estetodistuksen päivämäärästä alkaen. (Oikeuslaitos 2011.)

2.2 Kansainvälisyys, kansainvälinen yhteistyö

Suomessa oleva velallisen omaisuus yleensä löytyy ja ulosottoviranomaiset saavat siitä yleensä tiedon, ellei omaisuutta ole varta vasten kätkeyty tai muuten piilotella, mutta ulkomainen

yhteistyö ontuu yhä. Mikäli velallinen on siirtänyt omaisuuttaan ulkomaille, on sen selvittäminen ja ulosmittaus ongelmallista, sillä suomalaisten toimivalta päättyy oman valtakunnan rajalle. Jos ulosotossa epäillään velallisen siirtäneen varojaan tai omaisuuttaan Suomen rajojen ulkopuolelle, tulee viranomaisen antaa tästä tieto velkojalle, joka omien intressiensä mukaan voi tehdä tutkintapyyntönsä ulkomaille. Kansainvälinen yhteistyö virka-avussa ei siis vielä toimi täydellisesti, mikä hankaloittaa ulosottoviranomaisen täytäntöönpanotyötä.

Kärjistynyt esimerkki on tapaus velallisesta, jolla on ulosottovelkaa Suomessa ja joka on muuttanut pois Suomesta. Häneltä ei pystytä perimään saatavia, vaikka hänellä olisikin toisessa maassa varoja tai tuloja. Näin ollen perintä päättyy tuloksettomana. Sinällään tämä kehitymätön kansainvälinen yhteistyö tuntuu kohtuuttomalta ja velkojainsuojan vastaiselta. On kuitenkin korostettava, että niissä tapauksissa, jotka kytkeytyvät isompiin rikollisvyyhteihin ja ovat levittäytyneet kansainvälisesti laajalle alueelle, tekevät poliisiviranomaiset yhteistyötä muiden maiden kanssa. Tätä kautta on mahdollisuus päästä suurimpien rikollista toimintaa harjoittavien velallisten jäljille.

2.3 Maksuhäiriöpolitiikka ja ulosoton vaikuttavuustavoitteet

Maksuhäiriöpolitiikan ja ulosottolaitoksen keskeisinä yhteiskunnallisina vaikuttavuustavoitteina ovat toisaalta luottotappioiden torjunta ja toisaalta ulosottovelallisten selviytymisen edistäminen eli pyrkimys saattaa velallisen taloudellinen toimintakyky ennalleen (=rehabilitaatio). Tärkeänä tavoitteena on myös harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunta. Lisäksi maksuhäiriöpolitiikka toteuttaa oikeussuojavaatimuksia. Luottotappioiden torjunnassa tavoitteena on hyvän perimistuloksen aikaansaaminen ja asioiden joutuisa käsittely. Joutuisa käsittely ehkäisee jo itsessään velkaongelmien syvenemistä sekä turvaa velkojan saatavia. Myös väärinkäytöstapausten selvittäminen kuuluu osana tehokkaaseen perintään.

Maksuhäiriöpolitiikan tavoitteena on omalta osaltaan hillitä ulosottovelallisten ja maksuhäiriömerkintäisten henkilöiden määrän kasvua. Tämä tavoite korostuu entisestään etenkin yhteiskunnan taloudellisen tilanteen ollessa huono. Ulosottovelallisten määrä (243 000) vuoden 2009 lopussa oli noin puolet 1990-luvun alun laman ulosottovelallisten määrästä, mikä merkitsee sitä, että rehabilitaatio on edistynyt ja maksuhäiriöisten henkilöiden palautuminen takaisin yhteiskunnan normaaleiksi toimijoiksi on nopeutunut verrattuna 1990-luvun lama-aikaan. (Oikeusministeriön hallinnonala 2010.)

Velkaongelmista selviämisen edistämisen tavoitteena on, että mahdollisimman moni maksukyvyttömyysmenettelyyn (ulosotto, yksityishenkilön velkajärjestely, yrityssaneeraus, konkurssi) joutuneista velallisista saa velkansa maksetuksi ja että velallisen sosiaalista ja taloudellista toimintakykyä voidaan ylläpitää. Tavoitteen saavuttamiseksi velallinen tulee ohjata kokonai-

suuden kannalta tarkoituksenmukaisimpaan menettelyyn. Myös näistä syistä harmaan talouden ja väärinkäytösten torjumiseen tähtäävänä toimenpiteenä viranomaisyhteistyötä, erikoisperintää ja vaativaa perintää tulee kehittää ja laajentaa ulosotossa entisestään. (Ulosottolaitoksen tulostavoitteet vuodelle 2011.)

Ulosottovelallisten selviytymisen edistymistä kuvaavat muun muassa ulosottovelallisten ja maksuhäiriöisten henkilöiden lukumäärät ja selviytymistä edistävät uudistukset, jotka ovat tapahtuneet lainsäädännössä 1990-luvun lamavuosien jälkeen. Velallisia puoltavista uudistuksista huolimatta perinnässä on kuitenkin tavoitteena periä aktiivisesti velkojien saatavia ja pitää velkojille tilitettävät rahamäärät suurina. (Valtion tilinpäätöskertomus 2008.)

Maksuhäiriöpolitiikan toimintaohjelmaan 2007-2011 on koottu ne oikeuspoliittiset keinot, joiden tavoitteena on maksuvelvoitteiden tehokas täytäntöönpano ja velkaantumisesta johtuvien ongelmien ja niiden hoitamisesta aiheutuvien kustannusten hallinta. Nykyaikaisessa ulosotto-toimessa otetaan huomioon myös inhimilliset kohtuusnäkökohdat ja yhteiskunnalle liian voimallisesta perinnästä aiheutuvat kustannukset. (Linna 2008, 18.)

Onnistunutta luottotappioiden torjuntaa kuvataan perityksi saadulla euromäärällä, mikä oli viime vuonna (2010) poikkeuksellisen suuri, yhteensä 836 miljoonaa euroa. Summaa käytetään sekä vaikuttavuuden että toiminnan tehokkuuden mittarina. Mitä parempia tuloksia ulosotto pystyy osoittamaan, sitä todennäköisemmin se pitää yllä maksumoraalia ja ehkäisee velkaantumista. Konkreettisesti näiden hyötyjen mittaaminen ja osoittaminen numeerisesti on vaikeaa. (Ulosottolaitoksen toimintakertomus vuodelta 2010.)

Maksuhäiriöpolitiikan pitkän aikavälin tärkeimmät yhteiskunnalliset vaikuttavuustavoitteet ovat:

- rekisteröitävien maksuhäiriöiden ennaltaehkäiseminen,
- luottotappioiden torjuminen,
- velkaongelmista ja ylivelkaantumisesta selviämisen edistäminen,
- harmaan talouden ja väärinkäytösten torjuminen ja
- perintäkustannusten alentaminen.

Suunnittelukauden 2008-2011 toimenpiteinä mainitaan ulosotto-organisaation uudistaminen, ulosoton työnkulkujen kehittäminen ja sähköisen asioinnin edistäminen. Näillä toimenpiteillä pyritään turvaamaan ja parantamaan ulosoton palvelukykyä. (Ulosottolaitoksen toimintakertomus vuodelta 2010.)

2.4 Maksuhaluttomuuden yhteiskunnalliset vaikutukset

Laajamittainen maksuhaluttomuuden sietäminen yhteiskunnassa saattaa vaikuttaa negatiivisesti yleiseen maksumoraaliin (Linna 2003, 6). Yleisen maksumoraalin kannalta on välttämätöntä, ettei virallisia järjestelmiä voi ohittaa epäasiallisella tavalla. Tästä syystä väärinkäytösten tunnistaminen ja selvittäminen on koko oikeusjärjestelmän uskottavuuden ja ulosoton vaikuttavuuden yleinen edellytys. (Erikoisperinnän kehittämistyöryhmä 2006.) Ilman tämän vaikuttavuustavoitteen kohtuullista toteutumista järjestelmän legitimitetti on oikeudenmukaisuus- ja yhdenvertaisuusnäkökulmasta vajaa. (Erikoisperinnän kehittämistyöryhmä 2006.)

Ulosoton epäasiallisen välttelyn ja muiden väärinkäytösten laajuutta ei toistaiseksi riittävästi tunneta. Merkittävä osa näistä väärinkäytöksistä jää tunnistamatta ja selvittämättä, ja tästä syystä velkavastuu jää tosiasiallisesti toteutumatta suhteellisen useissa tapauksissa. Lisäksi riittävien resurssien puute estää itsessään epäasiallisiin toimiin puuttumista. Vaikka väärinkäytösten ja niiden torjunnan taloudellista merkitystä voidaan toistaiseksi vain arvioida, ilmiön olemassaolo itsessään vaikuttaa erittäin kielteisesti yleiseen maksumoraaliin ja ulosoton uskottavuuteen. (Erikoisperinnän kehittämistyöryhmä 2006.)

Ulosotolla on täytäntöönpanevana viranomaisena merkittävä rooli talousrikollisuuden ja harmaan talouden estämiseen tähtäävässä toiminnassa ja rikoshyödyn takaisin perimisessä. Ulosoton tulee kyetä puuttumaan ulosottoa välttelevien velallisten väärinkäytöstapauksiin ja torjumaan siten osaltaan harmaata taloutta niin itsessään kuin myös vaikuttamaan maksuhäiriöpolitiikkaan ja sen edelleen kehittämiseen. (Erikoisperinnän kehittämistyöryhmä 2006.)

3 Maksuhaluton velallinen ja ulosoton kiertämiskeinot

Suurin osa ulosottovelallisista on tavallisia maksuvaikeuksiin joutuneita ihmisiä tai pienyrityksiä. Näiltä velallisilta saadaan yleensä perittyä se, mikä lain mukaan on mahdollista periä eri perintäkeinoja käyttämällä velallisen omaisuudesta, palkasta, eläkkeestä tai elinkeinotulosta. Osa velallisista on puolestaan aidosti varattomia, joilta ei pystytä perimään mitään. On muistettava, että valtaosa kaikista näistä maksukyvyttömyystilanteista on aitoja ja ne johtuvat todellisista maksuvaikeuksista. Näiden velallisten lisäksi on kuitenkin joukko sellaisia velallisia, joilta ei saada mitään perityksi ulosottoteitse yhä monimuotoisemmiksi ja ammattimaisemmiksi käyneiden ulosoton välttelykeinojen vuoksi. (Viranomaisyhteistyön kehittäminen selvityshankkeen väliraportti 1999.)

Maksuhaluttomuus voi johtua monista eri syistä. Osaksi kysymys on tavasta maksaa viiveellä pikkusaatavia. Osaksi taas kyseessä ovat ylisuuret velat, joita ei haluta maksaa ja vastuuta yritetään kiertää ja vältellä epäasianmukaisin keinoin. Toisinaan kiertäminen tarkoittaa toi-

mintaa harmaassa taloudessa tai talousrikollisuutta. Vaikka maksamista vältteleviä velallisia on lukumääräisesti vähän, heidän velkamassansa on huomattavan suuri. Myös tällaisten tapauksien kohdalla tavoitteena on täysimääräisen suorituksen saaminen velkojalle. (Erikoisperinnän kehittämistyöryhmä 2006.) Suurin osa tapauksista, joissa velallinen siirtää joko aktiivisesti tai passiivisesti omaisuuttaan velkojien ulottumattomiin syyllistyy velallisen rikokseen. Velallisen rikosten välittömänä kohteena ovat velkojat. (Niemi & Lehti 2006, 2.)

Rikoslaisissa velallisen rikokset on jaettu velallisen epärehellisyys- ja velallisen petosrikoksiin. Näistä rikoksista säädetään kokonaisuudessaan rikoslain 39 luvussa, jossa ne on jaettu kolmeen eri ryhmään niiden tekemuodon mukaan: erärehellisyyteen, petokseen ja velkojain-suosintaan. Lisäksi voidaan puhua velallisen vilpillisyydestä sekä velallisrikkomuksesta. (Lehti ym. 2006, 25.)

3.1 Maksuhaluttoman velallisen ja erikoisperinnän asiakkaan syntyprosessi laskusuhdanteen aikana

Yhteiskunnan taloudellisen tilanteen heikentyessä niin sanotut tavalliset, kunnan ihmiset saattavat joutuvat työttömiksi ja heidän on vaikeaa maksaa velkojaan. Nämä ihmiset eivät kuitenkaan yleensä ole erikoisperinnän asiakkaita myöhemmin, sillä heiltä saadaan ulosmitattua se, mikä heiltä on ulosmitattavissa. Vaihtoehtoisesti he voivat hakeutua yksityishenkilön velkajärjestelyyn. Mikäli velalliselle myönnetään käräjäoikeudessa yksityishenkilön velkajärjestely, tuomioistuin vahvistaa velalliselle maksuohjelman, jota hänen tulee noudattaa maksuohjelman voimassaoloajan. Maksuohjelman kesto voi vaihdella tilanteen mukaan. Tavallisesti maksuohjelma kestää kolme vuotta aikaisemman viiden vuoden sijaan. Muutos tuli voimaan elokuussa 2010. Maksuohjelman päätyttyä velallinen vapautuu lopuista veloistaan. Maksuohjelma on yksi niistä keinoista, jonka tavoitteena on nopeuttaa ylivelkaantuneen henkilön palautumista takaisin yhteiskuntaan vastuulliseksi toimijaksi.

Tarkastelen maksuhaluttomien velallisten syntyä taloudellisen laskusuhdanteen aikana neljän ryhmän avulla. Ryhmien tyyppitapauksia on katsottava siitä näkökulmasta, millaisin mekanismein erikoisperinnän asiakkaat syntyvät. Tässä jaottelussa sivutaan velallisen rikosten tekemuotoja ja yleisesti maksuhaluttomuuden syntyä.

Kaikki velallisen rikokset liittyvät tavalla tai toisella tilanteisiin, joissa velallinen loukkaa menettelyllään velkojiensa etuja ja oikeuksia. Yleensä näitä tilanteita syntyy vain silloin, kun velallinen on joutunut vaikeaan taloudelliseen ahdinkoon eikä näe sieltä pois pääsyä muuten kuin rikoksen avulla. Usein suurin velkoja tällaisessa tilanteessa on verottaja. (Tietoa talousrikoksista ja seuraamuksista.)

Ensimmäiseen ryhmään kuuluvat rehellisen konkurssin tehneet yrittäjät, jotka eivät kuitenkaan konkurssin jälkeen ole halukkaita maksamaan vanhoja velkojaan ja yrittävät piilotella uutta omaisuuttaan. Tällöin velallisten maksuhaluttomuus on harkittua ja tietoista.

Pääsääntö on, että velallinen vastaa ennen konkurssin alkua syntyneestä saatavasta myös sillä omaisuudella, jonka velallinen vastaisuudessa saa, ellei velkojan kanssa ole toisin sovittu. Konkurssi ei siis vapauta velallista veloista, vaan se on vain menettelymuoto, jossa selvitetään velallisen maksukyky, jotta varat voidaan realisoida ja tilittää tasapuolisesti velkojille velkojen suuruuden suhteessa.

Yleisin syy konkurssille on se, ettei liike-elämä ole toiminut halutulla tavalla, mikä puolestaan voi olla seurausta esimerkiksi yleisestä suhdannekehityksestä, omistajista, tuotteista, kilpailusta tai lähestulkoon mistä tahansa. Näissä tilanteissa jotkut konkurssin tehneet yrittäjät sortuvat piilottelemaan ja hävittämään yrityksen omaisuutta lainvastaisesti. Aloittaessaan myöhemmin uutta yritystoimintaa, tällaiset yrittäjät välttelevät vastuutaan vanhoista takausveloistaan ja yrittävät piilotella uutta omaisuutta, jotta sitä ei käytettäisi vanhojen velkojen maksuun. Tyypiesimerkki tällaisesta piilottelusta on harjoittaa yritystoimintaa toisen ihmisen nimissä, jolloin yrityksen johdossa on nimellisesti eri henkilö, esimerkiksi puoliso, perheenjäsen, sukulainen tai ystävä, vaikka tosiasiallisesti yritystä johtaa ja hallinnoi itse velallinen.

Toiseen ryhmään kuuluvat sellaiset velalliset, jotka ovat laillisesti toimineet ja harjoittaneet rehellistä yritystoimintaa, mutta olemassa olevien tai odotettavissa olevien taloudellisten vaikeuksien johdosta ja maksukyvyttömyyden kasvaessa ryhtyvät tekemään sellaisia lainvastaisia järjestelyjä, joilla saattavat omaisuuttaan piiloon velkojilta ja syyllistyvät siten epärehelliseen konkurssiin. Jos tällaista toimintaa harjoittava velallinen jää kiinni teostaan, hän saa rangaistus- ja vahingonkorvaustuomion. Kun varoja ja omaisuutta aletaan periä takaisin velalliselta ja perusteettoman edun saajalta, saattaa velallinen tai perusteettoman edun saaja olla maksuhaluton ja tällöin heistä tulee mahdollisesti erikoisperinnän asiakkaita.

Tällaisessa menettelyssä on kyse velallisen epärehellisyydestä, kun velallinen tahallisesti heikentää omaa varallisuusasemaansa maksukyvyttömyystilanteessa. Maksuvaikeuksiin joutunut velallinen loukkaa tai vaarantaa velkojiensa oikeuksia omalla menettelyllään ja aiheuttaa oman maksukyvyttömyytensä tai pahentaa sitä tietoisesti.

Velallisen epärehellisyysrikoksen rangaistavuus edellyttää siis velallisen taloudellisen aseman huonontumista, ja sitä, että velallinen on itse tai toimellaan aiheuttanut maksukyvyttömyytensä tai pahentanut sitä. Lisäedellytyksenä on velallisen tietoisuus maksukyvyttömyyden

mahdollisuudesta, taloudellisista vaikeuksista ja, että hän toimillaan saattaa aiheuttaa velkojilleen taloudellista haittaa. (Lehti ym. 2006, 26.)

Tyypillisiä esimerkkejä velallisen epärehellisyydestä ovat rahan nostaminen yhtiön kassasta yksityiskäyttöön, yhtiön varojen siirto itselle tai lähipiirille siten, että varojen siirto on naamioitu lainmukaiseksi palkanmaksuksi tai liiketoimeksi, sekä yhtiön omaisuuden siirtäminen itselle tai lähipiirille vastikkeetta. (Lehti ym. 2006, 51-52.)

Kolmannessa ryhmässä ovat sellaiset velalliset, jotka ovat talousrikollisuuden ammattilaisia ja näkevät laskusuhdanteessa hyötymismahdollisuuksia ja yrittävät tätä taloudellista tilannetta hyväksikäyttäen rikastua. Tällaiset velalliset esimerkiksi ostavat konkurssiin ajautumassa olevia yrityksiä ja putsaavat niitä, hankkivat yritystukia ja ottavat yritykselle lainoja, joita ei ole tarkoituskaan koskaan maksaa. Toimintaa harjoittavat velalliset tietävät kiinnijäämisen seuraukset eivätkä maksa koskaan rikokseen perustuvia velkojaan. Tämä velallisryhmä on varmasti maksuhaluton, kun heiltä peritään varoja takaisin rikostuomion nojalla.

Tällainen velallisen toiminta ryhmitellään velallisen petosrikoksiin. Velallisen petos tähtää myös varallisuusaseman heikentämiseen, mutta siinä velkojien erehdyttäminen tapahtuu konkurssi-, ulosotto-, velkajärjestely- tai saneerausmenettelyssä. Käytännössä tämä tapahtuu esimerkiksi siten, että velallinen syyllistyy petokseen jättämällä ilmoittamatta omaisuuttaan tai ilmoittamalla perusteettoman velvoitteen parantaakseen omaa asemaansa konkurssi- tai muussa menettelyssä. (Lehti ym. 2006, 27-28.) Rangaistavaksi velallisen petosrikoksen tekee se, että velallisen tarkoitus on hankkia oikeudetonta hyötyä itselleen tai toiselle. (Lehti ym. 2006 27-28.)

Neljännessä ryhmässä ovat ne yritystoimintaa harjoittavat talousrikolliset, jotka jättävät verot tahallaan maksamatta ja perustavat samalla konseptilla koko ajan uusia yrityksiä. Tällaisten yritysten elinkaari on yleensä huomiota herättävän lyhyt. Samassa ryhmässä ovat myös yksityishenkilöt, jotka jättävät veronsa tietoisesti maksamatta. Molemmat näistä ryhmistä ovat tyypillisesti maksuhaluttomia ulosotossa.

On arvioitu, että taloudellisen laskusuhdanteen aikana tietyt talouden alueen rikokset kasvavat ja kiinnijäämisriskin myötä jää kiinni talousrikollisia, joilla on mahdottoman paljon velkaa. Tyypillisin näistä Suomessa tehdyistä talousrikosmuodoista on rakennusalalla tehty verorikos. Näiden lisäksi Suomessa tehdään paljon konkurssiin liittyviä velallisen rikoksia ja kirjanpitorikoksia. Suurimmissa osissa tapauksista yrittäjä jättää tilittämättä työnantajamaksuja ja arvonnlisäveroa. Joskus poliisitutkintaan päätyy myös pörssirikosepäilyjä. (Yle.fi 2011.)

Seuraavassa luvussa käyn läpi niitä ulosoton kiertämiskeinoja, joihin tässä luvussa esitetyt tyyppitapaukset usein syöllistyvät. Lisäksi tutuksi tulevat ne keinot, joita ulosottomiehellä on ulosottokaaren mukaan käytettävissään tällaisten velallisten toimintaa vastaan.

3.2 Ulosoton kiertämiskeinot

Ulosoton kiertämiskeinoilla tarkoitetaan niitä keinoja, joita velallinen käyttää välttääkseen ulosoton ja maksuvelvoitteesta syntyvän vastuun täytäntöönpanon. Tällaisen toiminnan pääasiallisena tarkoituksena on velallisen pyrkimys saattaa omaisuus velkojien ulottumattomiin. Vaikka nykyisin ulosoton välttämiseksi perustetut veroparatiisiyhtiöt ovat suureksi osaksi poistuneet, pyrkivät velalliset käyttämään muita ulosoton kiertämiskeinoja. (Linna 2003, 6.) Eriytyisen otollinen tilanne on arvioitu olevan juuri taloudellisen laskusuhdanteen aikana, jolloin kiertämiskeinojen arvioidaan itsessään kehittyvän ja niiden käytön määrän arvioidaan lisääntyvän.

Ulosottokaareissa on kahden tyyppisiä säännöksiä, kiertämissäännöksiä ja takaisinsaantisäännöksiä, jotka takaavat maksuvelvoitteen riittävän tehokkaan täytäntöönpanon siitä huolimatta, että velallinen on maksuhaluton. Näillä kahdella keinolla on sama tarkoitus; velkoja pyritään saattamaan oikeuksiinsa tekemällä vaikutuksettomaksi sellaiset velallisen toimet, jotka loukkaavat velkojan maksunsaantioikeutta. Kiertämissäännöksiä ulosottomies noudattaa ensiasteen ulosottomenettelyssä, ja takaisinsaantisäännöksiä sovelletaan velkojan nostamassa takaisinsaantioikeudenkäynnissä tuomioistuimessa. Takaisinsaannissa on kyse pätevästi sivulliselle siirtyneen maksun tai varallisuuden peruuttamisesta. Ulosottomiehellä ei ole kuitenkaan annettu tähän toimivaltaa, vaan asia kuuluu tuomioistuimen toimialaan. (Linna 2008, 209-210.)

Konkreettisesti ulosottokaaren mukaan (UK 4:10) velallisen hallinnassa oleva irtain omaisuus saadaan ulosmitata, jollei sivullinen osoita tai muutoin käy ilmi, että omaisuus kuuluu sivulliselle. Sama koskee sellaista irtainta omaisuutta, joka on merkitty julkiseen rekisteriin velallisen omaisuudeksi. Seuraavassa alaluvussa avaan esimerkein toteutettuja ulosmittauksia koskien tätä ulosottokaaren kohtaan.

3.3 Käytännön esimerkkejä toteutetuista ulosmittauksista

Esimerkki tapaus 1

Velallinen itse myönsi hallitsevansa ja käyttävänsä toisen nimissä olevaa omaisuutta. Velallinen kertoi kahdessa ulosottoselvityksessä käyttävänsä vaimonsa nimissä ollutta osamaksuautoa ja maksavansa osamaksuerät, jotta välttäisi ulosmittauksen omille ulosottovelkoilleen. Auto ulosmitattiin suoraan velallisen omaisuutena.

Esimerkki tapaus 2

Velallinen oli irtaimen omaisuuden haltijana ja vakuutuksenottajana julkisessa rekisterissä (tässä tapauksessa liikenteen turvallisuusvirastossa Trafi:ssä). Velallisen ison moottoripyörän omistajaksi oli merkitty hänen 7-vuotias poikansa, jonka velallinen kertoi harrastavan moottoripyöräilyä. Ajoneuvo ulosmitattiin velallisen omaisuutena.

Esimerkki tapaus 3

Ulosottomies näki irtaimen esineen velallisen hallussa velallisen pihalla. Tämän lisäksi velallinen tuli ajoneuvolla virastoon. Tällaisessa tapauksessa dokumentointi oli tärkeää: missä auto oli nähty ja milloin, sekä mahdolliset kuvalliset todisteet esimerkiksi valokuvien muodossa. Auto, jonka haltijana velallinen Trafi:n mukaan oli, nähtiin päivittäin pysäköitynä velallisen pihalla ja jonka omistajaksi merkitty henkilö asui itse Pohjois-Suomessa. Ajoneuvo ulosmitattiin velallisen omaisuutena. Toisessa samankaltaisessa tapauksessa moottoripyörä nähtiin useita kertoja velallisen hallussa ja ulosotto selvityksessä velallinen valehteli moottoripyörästä. Moottoripyörä ulosmitattiin velallisen omaisuutena.

Esimerkki tapaus 4

Aiemmin velallisen omistuksessa ollut omaisuus oli siirretty sivullisen omistukseen velallisen hallinnan säilyessä entisenlaisena. Tapauksessa velallisen alaikäinen sisko ”osti” moottoripyörän velalliselta juuri ennen kuin velalliselle tuli paljon velkoja ulosottoon. Velallinen pysytettiin edelleen haltijana ja vakuutuksenottajana. Moottoripyörä ulosmitattiin velallisen omaisuutena.

Esimerkki tapaus 5

Velallisen omistuksessa ollut auto oli laitettu hänen äitinsä nimiin velallisen säilyessä haltijana, vakuutuksenottajana ja auton todellisena käyttäjänä. Tapauksessa velallisen äiti oli sanonut ensin lainanneensa rahat auton ostoon pojalleen, mutta myöhemmin muuttanut kertomuksensa ja sanonut ostaneensa auton itselleen ja myyneensä sen suullisella osamaksusopimuksella pojalleen. Omaisuus takavarikoitiin velallisen omaisuutena. (Käytännön tapauksia.)

Kaikissa tapauksissa ulosmittaus tulee lainvoimaiseksi, mikäli asianomaiset eivät valita päätöksestä tuomioistuimelle.

Myös valeoikeustoimet ovat tehottomia ulosotossa ja oikeustoimilain nojalla ulosottomies voi suoraan jättää ne huomiotta. Tässäkin toimenpiteessä on riskinä se, ettei valeoikeustoimesta saada aina riittävää näyttöä. Valeoikeustoimella saatetaan myös peitellä toista, sinänsä tarkoitettua oikeustointia, jolloin todellinen lahjoitus saatetaan esittää vastikkeellisena eli kauppana. Tällöin asiaa arvioidaan todellisena, joskin peiteltyä oikeustoimena eli lahjana. Lahjoituksen peräyttäminen on mahdollista vain tuomioistuimen takaisinsaannilla. Silloin kun

omistusoikeuden siirtyminen on todellinen, on ainoana keinona käytettävissä vain takaisin-saanti. (Linna 2008, 210.)

3.4 Ulosoton kiertämistä estävät säännökset

1990-luvun alun laman jälkimaininkeina osa velallisista alkoi suojata omaisuuttaan velkojilta käyttäen mitä epäasiallisimpia keinoja hyväkseen. Tästä syystä otettiin silloiseen ulosottolaikiin säännöksiä, jotka estävät ulosoton kiertämistä. Nämä säännökset koskevat keinotekoisia varallisuusjärjestelyjä, ”tilikikkailua” eli suorituskieltoa luotonannossa, palkan ottamista liiallisina luontoisetuina ja alipalkalla työskentelyä. Lisäksi vuonna 1999 ulosottolakiin otettiin säännökset, jotka koskevat keinotekoisien järjestelyjen sivuuttamista. Tämän taustalla oli laajamittainen ilmiö, jossa velalliset kiersivät ulosottoa merkitsemällä omaisuuttaan niin kutsuttujen veroparatiisiyhtiöiden nimiin. Tällaiselle järjestelylle on tyypillistä velallisen todellinen omistusasema yhtiössä, vaikka yhtiöt toimivat vain näennäisenä omistajana velallisen antamien ohjeiden mukaan. Tällöin julkinen omistaja oli yhtiö ja salainen edunsaajaomistaja oli ulosottovelallinen. Yhtiön hallinnolle maksettiin usein korvausta valeomistamisesta. Tätä nykyä ulosottokaaren 4:14 kohdassa on yleissäännös, jota voidaan soveltaa kaikenlaisiin järjestelyihin, jotka ovat siinä säädettyjen kriteerien mukaan keinotekoisia. (Linna 2008, 210.)

3.4.1 Keinotekoisien järjestelyjen sivuuttaminen

Keinotekoisesta järjestelystä säännellään ulosottokaaren 4. luvun 14 §:ssä. Keinotekoinen järjestely on kyseessä silloin, kun sivullisen asema perustuu sellaiseen järjestelyyn, jolle annettu oikeudellinen muoto ei vastaa asian todellista luonnetta tai tarkoitusta. Esimerkiksi kauppa-kirjan mukaan omistusoikeus johonkin esineeseen kuuluu A:lle, vaikka todellinen omistaja on pahoin velkaantunut ja ulosoton asiakkaana oleva B. Tämän ristiriidan arvioinnissa otetaan huomioon seuraavat seikat:

- velallisen käytettävissä oleva omistajan määräysvaltaan verrattava valta eli omistajan oikeus käyttää, luovuttaa ja muutoin määrätä omaisuudesta
- velallinen toimii kuin omistaja eli omistajan toimiin verrattavat toimet, johon kuuluvat esimerkiksi omaisuuden konkreettinen hoitaminen, vakuuttaminen ja investoinnit
- velallisen järjestelystä saamat edut, tulo ja tuotto, käytössä oleva luottokortti ynnä muut
- muut vastaavat seikat eli tilanteen kokonaisarviointi

Ulosottomiehellä on selvittämismääräys tällaisen ristiriidan olemassa olosta. Ulosottomiehellä tulee olla perusteltu syy epäillä keinotekoisia järjestelyjä. Lisäksi keinotekoisien järjestelyjen tunnusmerkistön täytyessä edellytetään, että tällaista oikeudellista muotoa ilmeisesti käytetään ulosoton välttämiseksi tai omaisuuden pitämiseksi velkojien ulottumattomissa. Si-

vullisen väite ei siis estä ulosmittausta, jos keinotekoisuuden tunnusmerkit täyttyvät eikä sivuuttaminen loukkaa sivullisen todellista oikeutta. (Linna, 210-212.)

Varallisuusjärjestelyn sivuuttaminen on aina toissijaista, mikäli velalliselta löytyy muuta ulosmitattavaa omaisuutta. Konkreettisesti tämä tarkoittaa sitä, että mikäli velalliselta saadaan perittyä kohtuullisessa ajassa muulla tyypillisemmällä tavalla hakijan saatavat, tulee ensisijaisesti käyttää niitä. Esimerkiksi palkka tai muu toistuvaistulo tai omaisuus on ulosmitattava ennen kuin lähdetään keinotekoisen järjestelyn sivuuttamiseen. Tyypillisesti keinotekovien velallisten ominaispiirteisiin kuuluvat kuitenkin niin suuret velat, ettei niiden periminen muulla tavoin onnistu. (UK 4:14 & Linna, 210-212.)

Keinotekoisin järjestelyn sivuuttamisen kolmen perusedellytyksen tulee siis täytyä ennen kuin ulosottomies voi lähteä ulosmittaamaan velalliselta, jonka epäillään käyttävän keinotekoisia järjestelyjä. Näitä ovat: objektiivinen ristiriita, ulosoton kiertämisen tarkoitus ja muun omaisuuden tai tulon puuttuminen. Vaikka kaikki nämä ulosmittausedellytykset täytyisivätkin, ulosmittausta ei saa toimittaa, mikäli kyseisessä järjestelyssä mukana oleva sivullinen saattaa todennäköiseksi, että ulosmittaus loukkaa hänen todellista oikeuttaan. Sivullisella on siis näyttötaakka, joskin tulee ottaa huomioon, että sivullisen ei tarvitse esittää täyttä näyttöä, vaan ulosmittauksesta tulee luopua jo todennäköisyysnäytön edessä. Näyttökynnystä on sivullisen hyväksi madallettu. Keinotekoisin varallisuusjärjestelyn epäilyksen vuoksi tehdystä ulosmittauksessa, aivan kuin tavallisessakin ulosmittauksessa, ulosottomiehen käytössä on toimivalta väliaikaistoimeen, mikäli katsoo sen tarpeelliseksi. (Linna, 210-212.)

3.4.2 Suorituskielto luotonannossa

Toinen yleinen velallisen käyttämä keinotekoinen järjestely koskee tilikikkailua, johon ulosottomiehellä on keinonaan käyttää suorituskieltoa luotonannossa. Tilikikkailusta säädetään ulosottokaaren 3:92 ja 93:ssä. Sillä pyritään estämään edestakainen varojen nostaminen ja tallettaminen miinussaldoa osoittavalle luotolliselle tilille. Tällaisessa tapauksessa velallinen on esimerkiksi nostanut varoja luotolliselta tililtä useita kertoja ja sen jälkeen ohjannut varojaan kyseiselle tilille eli lyhentää luottolaitoksen saatavaa muiden velkojien vahingoksi. Ideana velallisella on siis se, että tili on koko ajan miinuksella, jolloin ulosottomies ei voi ulosmitata sieltä varoja ja kuitenkin sinne tulee rahaa koko ajan eli velallisella on kyllä varoja millä hän lyhentää luottolaitoksen saatavaa. Mikäli velallinen harrastaa tällaista toimintaa ulosoton välttämiseksi, voi ulosottomies antaa velalliselle luottoa koskevan suorituskiellon. Tämän jälkeen velallinen ei saa tallettaa varoja kyseiselle tilille eikä myöskään avata uutta luotollista tiliä. Suorituskielto annetaan tiedoksi myös luotonantajalle. Tällä toimintatavalla pyritään katkaisemaan velallisen mahdollisuus ”pumpata” miinussaldoista tiliä. Ennen suorituskiellon antamista sekä velallista että luotonantajaa kuullaan. Tilanteen vaatiessa suorituskielto voi-

daan antaa myös ilman kuulemista, jos kuuleminen vaikeuttaisi täytäntöönpanoa tuntuvasti. (Linna 2008, 213.)

3.4.3 Liiallisten luontoisetujen ja alipalkalla työskentelyn hyödyntämisen estäminen

Palkan ottaminen kokonaan tai suurilta osin luontoisetuna ulosoton välttämiseksi on yksi ulosoton yleisimmistä kiertämiskeinoista. Ulosottokaaren neljännessä luvussa säädelään ulosottomiehen oikeudesta puuttua tällaiseen vilpilliseen toimintaan laatimalla maksukielto ja toimittamalla se velallisen työnantajalle, niin kuin riittävä määrä maksettaisiin rahapalkkana. Tämä tulee kyseeseen siinä tapauksessa, mikäli luontoisetujen määrä on ilmeisesti ulosoton välttämiseksi niin suuri, ettei velallisen ansaitsemasta rahapalkasta voida ulosmitata säännömukaista määrää, joka tulisi normaalisti ulosmitata velalliselta ulosottokaaren mukaisessa järjestyksessä. Työnantaja on velvollinen noudattamaan tällaista ulosottomiehen antamaa maksukieltoa. Mikäli maksukiellon noudattaminen laiminlyödään, voidaan maksukieltoa koskeva rahamäärä periä suoraan työnantajalta. Tämänkin kiertämiskeinon kohdalla on velallisella näyttötaakka siitä, ettei hän nauti liian suurta tai peräti perusteettomia luontoisetuuksia. Palkan ottaminen kokonaan tai suurelta osin luontoisetuna poikkeaa tavanomaisesta toiminnasta. Luontoisetujen laskennallinen muuntaminen rahapalkaksi on tarkoitettu räikeisiin ja tavanomaisista luontoiseduista selvästi poikkeaviin ja ylimitoitettuihin etuihin, joiden avulla velallisen on mahdollista nauttia velkojien vahingoksi sellaisesta elintasosta, joka muutoin olisi mahdoton. (Linna 2008, 214-216.)

Myös alipalkalla tai kokonaan palkatta työskentelystä ulosoton välttämiseksi säännellään ulosottokaaren neljännessä luvussa. Lähtökohtana ulosottokaaren (UK 4:47) mukaan ulosottomiehellä on siis oikeus määrätä velalliselle fiktiivinen palkka, mikäli velallinen työskentelee toisen palveluksessa palkatta tai selvästi alipalkkattuna paikkakunnan yleiseen palkkatasoon verrattuna. Tällöin palkan maksukielto annetaan velallisen työnantajalle tämän määrätyn fiktiivisen palkan mukaisesti. Edellytyksenä tietenkin on, että velallisen tarkoituksena on ilmeisesti välttää ulosmittausta, eikä hakijan saatavia saada muulla tavalla perittyä kohtuullisessa ajassa. Alipalkalla työskentelyyn liittyy usein pimeää palkanmaksua, mutta näyttöä tällaisesta toiminnasta ei edellytetä.

Etenkin omassa yrityksessä palkatta työskenteleviä velallisia tulisi tarkkailla vilpillisen toiminnan yleistyessä. Osa tällaisista yrittäjistä työskentelee aika ajoin palkatta ja osa kokoaikaisesti. Lähtökohtana on kuitenkin se, ettei edes omassa yrityksessä työskentely palkatta ole sallittua, mikäli työskentelyn tarkoituksena on selvästi ulosmittauksen välttäminen. Yrittäjän motiivi alipalkalla työskentelyyn on ulosoton karttamisen lisäksi usein myös se, että yrittäjä joutuu helposti tinkimään omasta palkastaan kannattavuusvaihteluiden mukaisesti ja hän yrittää tällä tavoin ikään kuin säästää yrityksen palkkamenoissa. Kun toisen palveluksessa olevalle

palkka arvioidaan ilmeisen ulosoton välttelyn perusteella, edellyttäen palkan arviointi omassa yrityksessä työskentelevälle varmempana pidettävää ulosoton välttelypyrkimystä. Tästä johtuen fiktiivistä palkkaa ei saa määrätä, mikäli velallinen osoittaa, että palkan vähyys johtuu yrityksen heikosta kannattavuudesta tai tarpeellisista investoinneista. Velallisella on näet oikeus ottaa lain mukainen osinko yrityksestään. Tällöin voidaan ulosmitata osinkoa, eikä palkkaa määrätä osinkoa vastaavasta osasta. Fiktiivisen palkan määrääminen velalliselle on usein työläs prosessi. Suurin osa tällaisista velallisista, joille fiktiivinen palkka tulisi määrätä, osavat keinotella taitavasti, jotta välttäisivät fiktiivisen palkan tilittämisen ulosottoon. (Linna 2008, 214-216.)

3.5 Takaisinsaanti

Takaisinsaanti tarkoittaa sellaista luovutuksen tai suorituksen peräyttämistä, joka loukkaa velkojien oikeutta luovuttajan velkojien hyväksi. Takaisinsaannista säädetään laissa takaisinsaannista konkurssipesään (TakSL, 758/1991), ja sitä sovelletaan sen soveltamisalaa koskevan 1 §:n mukaan konkurssissa. Lisäksi lakia sovelletaan asianomaisten lakien puitteissa myös yksityishenkilön velkajärjestelyssä, yrityssaneerauksessa ja ulosotossa.

3.5.1 Ulosmittaustakaisinsaanti

Ulosmittaustakaisinsaintia koskevat säännökset löytyvät ulosottokaaren 3:84-91:stä. Lisäksi sovelletaan takaisinsaintilakia, jollei ulosottokaaressa joltakin osin toisin säädetä. Omaisuudesta voidaan ulosmitata vain se osa varallisuutta, joka tarvitaan kattamaan ulosmitattava velka. Peräytyksen kohteena ulosmittaustakaisinsaannissa voi olla:

- luovutettu omaisuus,
- korvaus (luovutetun omaisuuden arvosta, mikäli omaisuus ei ole enää tallella tai luovutetun omaisuuden arvon alentumisesta, mikäli omaisuus on kulunut tai vahingoittunut),
- omaisuudesta saatu tuotto tai
- korko (jos palautettava omaisuus on rahaa tai jos omaisuuden arvo on korvattava).

(Linna, 216-217.)

Takaisinsaintia vaativan velkojan tulee nostaa kanne käräjäoikeudessa sivullista vastaan. Lisäksi hakijalla on ulosotossa käytössään oikotie; hakijalla on oikeus vaatia peräyttämistä esittämällä sitä koskevan väitteen täytäntöönpanoriidassa tai ulosottovalitusasiassa, jossa sivullinen vaatii omistuksensa vahvistamista tai ulosmittauksen kumoamista. Tällainen väite voidaan esittää esimerkiksi keinotekoista järjestelyä koskevassa valitus- tai täytäntöönpanoriitaasiassa. Oikotie on kuitenkin suppeampi kuin kanne, sillä se rajoittuu pelkästään ulosmit-

tausobjektiin. Tällöin velkoja saa tukea väitteillään ulosmittausta, mutta ei laajentaa prosessia esittämällä vaateita yli ulosmittauskohteen.

Takaisinsaantioikeudenkäynnissä vastaajana on sivullinen, joka on saanut tai ottanut vastaan velalliselta omaisuutta tai maksun. Uudelta luovutuksensaajalta omaisuus voidaan peräyttää vain, mikäli hän oli vilpillisessä mielessä eli jos hän tiesi tai katsotaan, että hänen olisi pitänyt tietää velallisen vilpillisestä aiikeesta (TakSL 20 §). Ulosottomies voi takaisinsaannin turvaamiseksi päättää takavarikosta turvatakseen takaisinsaannin. (UK 8:14 ja 15.)

Takaisinsaantiperusteet jaetaan takaisinsaantilaissa yleiseen takaisinsaantiperusteeseen ja erityisiin takaisinsaantiperusteisiin. Yleinen takaisinsaantiperuste (TakSL 5 §) koskee velallisen kaikenlaisia sopimuksia ja muuta sopimatonta menettelyä velkojia kohtaan, joilla on sopimatontaasti suosittu yhtä velkojaa muiden vahingoksi tai omaisuutta on siirretty velkojien ulottumattomiin tai velkoja on kasvatettu tahallisesti ja edellä mainittujen toimenpiteiden johdosta velallinen on tullut maksukyvyttömäksi tai ylivelkaiseksi. Yleistä takaisinsaantiperustetta voidaan nimittää subjektiiviseksi takaisinsaantiperusteeksi, sillä se edellyttää edunsaajan vilpillistä mieltä velallisen maksukyvyttömyydestä tai lahjan osalta ylivelkaisuudesta. Velallisen läheisten vilpillinen mieli on lähtökohtana, ellei muuta näytetä (käänteinen todistustaakka). Erityiset takaisinsaantiperusteet ovat puolestaan objektiivisia, sillä sivullisen vilpittömällä mielellä ei ole merkitystä. Niitä koskevissa säännöksissä yksilöidään, mitä tointa peruste koskee. Erityisiä takaisinsaantiperusteita ovat muun muassa lahjoitustoimi, kohtuuttoman palkan, palkkion tai muun edun maksaminen, oikeudesta luopuminen osituksessa, velan maksu poikkeavin maksuvälinein, ennenaikaisesti tai huomattavalla määrällä taikka pantin antaminen sellaisen velan vakuudeksi, jonka syntyessä vakuudesta ei ollut sovittu. Takaisinsaantiajat ovat tuntuvasti lyhyempiä kuin yleisen perusteen soveltuessa. (Linna 2008, 217-218.)

4 Ulosotossa toimivat erikoisperintäyksiköt

Erikoisperintä nykyisessä muodossaan on syntynyt käytännön tarpeista. Maksuhaluttomuus ja maksun kiertämistä estävä lainsäädäntö johtivat etenkin 1990-luvulla erikoistumiseen erityisesti ulosottolaitoksessa.

4.1 Historiasta

Vuonna 1997 väärinkäytösten tunnistamiseksi, selvittämiseksi ja ennen kaikkea näiden tilanteiden torjumiseksi otettiin käyttöön erikoisperintä ulosottolaitoksen sisäisenä toimintamuotona Helsingin ulosottovirastossa. Aluksi erikoisperintä toimi suurimmissa ulosottopiireissä kokeiluluontoisesti. Jatkuvan kehittämisen tuloksena ja kohdennettujen resurssien avulla eri-

koisperintä on tähän päivään mennessä kasvanut koko valtion laajuiseksi toiminnaksi. Kyse on ulosoton sisällä organisoidusta erikoistumiseen johtaneesta toiminnasta.

Erikoisperintä pohjautuu valtioneuvoston ohjelmaan harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjuntaa vastaan sekä niiden aiheuttamien vahinkojen vähentämiseksi. Ohjelman myötä ulosotto-perintää on haluttu tehostaa ja kohdistaa yhä tehokkaammin tilanteisiin, joissa velallinen epäasiallisin keinoin yrittää tahallisesti vältellä täytäntöönpanoa. (Erikoisperinnän kehittämistyöryhmä 2006.) Erikoisperintäyksiköiden kohteena ovat ulosoton kaikkein vaativimmat ja aikaavievimmät velallistapaukset. Se on ongelmavelallisiin kohdistuvaa perintää sellaisissa tapauksissa, joissa tavanomaiset perintäkeinot eivät yksistään tehoa.

Kun normaaliperinnässä käsitellään suuria massoja, joiden kohteena on paljon velallisia ja rahamäärät voivat olla hyvinkin erisuuruisia velallisten kesken, erikoisperinnässä velallismäärä on pieni ja aikaa käytetään yhteen velalliseen enemmän. Erikoisperinnässä velallisen rahamäärät ovat yleensä huomattavasti suurempia kuin normaaliperinnässä olevilla. Ilman erikoisperinnän panosta suuri osa velallisilta kertyvistä varoista jäisi saamatta. Lisäksi se hidastaisi normaaliperintää huomattavasti.

4.2 Asian siirtäminen erikoisperintään ja erikoisperinnän toiminta

Erikoisperintään siirretään normaaliperinnästä sellaisia asioita, jotka vaativat erityistoimia, lähinnä laajoja selvitystoimia edellyttäviä asioita ja joiden täytäntöönpanomenettelystä on odotettavissa työläs prosessi. Erikoisperintä on ulosoton tukitoiminto. Milloin asian selvittäminen ei esimerkiksi sen laajuuden vuoksi ole tarkoituksenmukaista normaaliperinnässä, asia voidaan siirtää erikoisperintään. (Erikoisperinnän kehittämistyöryhmä 2006.)

Lisäksi erikoisperintään siirrettävä asia on lähes poikkeuksetta aina sellainen, johon liittyy euromääräisesti huomattava saatava. Poikkeuksellisesti erikoisperintään voidaan kuitenkin ottaa erityisestä syystä asioita, joissa on kyseessä vähäinen saatava. Erityinen syy voi olla esimerkiksi jonkin yhteistyöviranomaisen virka-apupyyntö. (Viranomaisyhteistyön kehittämisen selvityshankkeen väliraportti 1999.)

”Erikoisperintäasialle on tyypillistä jokin seuraavista edellytyksistä:

- velallisella on taloudellisessa määräysvallassaan useita velkaisia yrityksiä tai velallisella on huomattava konkurssitausta. Erityisesti huomio kiinnittyy, kun velallisen yrityksen elinkaaret ovat olleet lyhyitä ja konkurssija on monta takana.
- asiaan liittyy usean velallisen omistama yhtiö tai yritysrypäs
- velallisen lähipiirissä on useita ulosottovelallisia

- velallinen on ilmeisesti ulosottoa välttääkseen tehnyt järjestelyjä, joiden seurauksena omaisuutta on siirtynyt yrityksestä toiseen velkojen jäädessä luovuttaneeseen yritykseen
- velallisen epäillään siirtäneen vaoikeustoimilla tai vastaavilla järjestelyillä omaisuutta sivullisille
- velallisella on talousrikollista taustaa tai velallista epäillään talousrikoksesta
- kyseessä on useita ulosottopiirejä koskeva asiakokonaisuus”.

(Viranomaisyhteistyön kehittäminen selvityshankkeen väliraportti 1999.)

Erikoisperintä hoitaa ensisijaisesti varsinaisia täytäntöönpanotehtäviä erikoisperinnän hoidettavaksi siirrettyissä ulosottoasioissa, mutta se toimii myös normaaliperinnän tukena avustamalla esimerkiksi toimitettavissa ulosottoselvityksissä ja sivullisselvityksissä, sekä hankkimalla normaaliperinnän tarvitsemaa velallista koskevaa selvitystä. Varsinaisten täytäntöönpanotehtävien ohella erikoisperintä vastaa myös muista täytäntöönpanoa tukevista toiminnoista, jotka palvelevat ulosottoimen tarkoitusta ja hyödyttävät koko ulosottolaitosta. Erikoisperintä toimii muun muassa ulosoton edustajana useissa viranomaisten väliseen yhteistyöhön liittyvissä tehtävissä. Nämä erikoisperinnän tehtävät määrittelevät erikoisperinnän työmääräperusteet sekä erikoisperintäpalvelun ja erikoisperintähenkilöstön tarpeen. Erikoisperinnän työmääräperusteet voidaan suuntaa antavasti määritellä velallismäärien kautta. (Erikoisperinnän kehittämistyöryhmä 2006.)

Erikoisperintätyö on erityisammattitaitoa vaativaa täytäntöönpanoa. Työtehtävät hoidetaan itsenäisesti tietoa, säännöksiä ja toimintatapoja soveltaen ja ammatillisesti erikoistuneita menetelmiä käyttäen. Ratkaisut edellyttävät laajaa selvitystyötä. Työ edellyttää oma-aloitteista osaamisen ylläpitämistä ja kehittämistä sekä eri lähteistä hankittavan tiedon käytettävyyden ja oikeellisuuden arviointia. Työ vaatii vuorovaikutustaitoja sekä edellyttää yhteistyökykyä ulosoton ulkopuolisten tahojen ja sidosryhmien kanssa. Asiakokonaisuuksien hallinta, suullinen sekä kirjallinen esitysvalmius ovat työssä tärkeitä ominaisuuksia. Työ on projektiluonteista ja työajat vaihtelevat. (Avustavien ulosottomiesten palkkatyöryhmä 2005.)

4.3 Erikoisperinnän tuloksia

Erikoisperintä tuotti valtiolle varoja vuonna 2010 yhteensä 13,0 miljoonaa euroa. Tätä edeltävinä vuosina se on kerryttänyt varoja vuonna 2008 15,2 miljoonaa euroa ja vuonna 2009 yhteensä 35,9 miljoonaa euroa. (Ulosottolaitoksen toimintakertomus vuodelta 2010.) Ulosotto-perinnän tuloksen vuosittainen vaihtelu johtuu erikoisperinnän toiminnan luonteesta, sillä erikoisperinnän asiamäärät ovat vähäisiä eikä perimistulos kerry tasaisesti. Koska toiminnan synnyttävät taloudelliset tulokset näkyvät vasta pidemmällä aikavälillä, niitä ei voi suoraan rinnastaa muun ulosoton tuloksiin. Asioiden tutkinta on normaaliperintää hitaampaa. Lisäksi useista erikoisperinnässä toimitettavista ulosmittauksista seuraa näiden asioiden luonteen vuok-

si ulosottovalitus tai täytäntöönpanoriita, jotka pitkittävät huomattavasti erikoisperintäasioiden elinkaarta ulosottokäsittelyssä. (Erikoisperinnän kehittämistyöryhmä 2006.) Erikoisperinnän tuloksena voidaan pitää myös ulosoton menettelytapojen kehittämistä ja merkittävää panostusta henkilöstön kouluttamiseen ja kehittämiseen. (Oikeusministeriön kannanotto ulosottolaitoksen ja konkurssiasiamiehen toimiston toimintakertomuksesta vuodelta 2005.)

On hyvinkin normaalia, että erikoisperintään valikoituu yleensä sellaisia velallisia, jotka aiemmin on ulosotossa todettu varattomiksi. Voidaan siis olettaa, että valtaosa erikoisperinnän ulosottokertymistä olisi jäänyt kokonaan perimättä ilman erikoisperinnän toimenpiteitä. (Oikeusministeriön hallinnonala.)

4.4 Erikoisperintä ja viranomaisyhteistyö

Erikoisperinnän toiminnalla pyritään torjumaan harmaata taloutta ja talousrikollisuutta yhteistyössä muiden viranomaisten kanssa. Tästä syystä ulosottoviraston ja sidosryhmien välistä viranomaisyhteistyötä kehitetään jatkuvasti. Normaali-perinnän ja erikoisperinnän osalta viranomaisyhteistyö poikkeaa toisistaan suuresti. Erikoisperinnässä on paremmat resurssit ja tarpeet toteuttaa viranomaisyhteistyötä johtuen työnkuvasta ja asioiden laajuudesta. Viranomaisyhteistyö toteuttamista helpottaa ulosoton laajat tiedonsaantioikeudet niin muilta viranomaisilta, velalliselta kuin sivullisiltakin. (Oikeusministeriön kannanotto ulosottolaitoksen ja konkurssiasiamiehen toimiston toimintakertomuksesta vuodelta 2005.)

Mikäli ilmenee erikoisia ilmiöitä tai tapauksia, jotka vaikuttavat siltä, että viranomaisyhteistyötä tai -apua tarvitaan, on tärkeää, että tapaukset tuoda esille osana jokapäiväistä työtä. Viranomaisyhteistyö vaatii työntekijältä erityistä aktiivisuutta ja oma-aloitteisuutta. Tulevaisuuden ihannekuvana viranomaisyhteistyön tulisi olla vaivatonta ja normaalina osana päivittäistä ulosottoa toimintaa. Koska resurssit ovat kaikilla pieniä, tulisi kehittää sidosryhmien välillä molemmin puoleisia toimintatapoja, jotka ovat sekä laadukkaita että resurssien kannalta edullisia. Viranomaisyhteistyötä toteuttaessa tulee ottaa huomioon, että toimintamuodot elävät jatkuvasti. Lakiin ja säännöksiin tulee muutoksia, jotka heijastuvat suoraan uusiin toimintatapoihin, joka tulee huomioida jo niiden suunnitteluvaiheessa.

Verohallinto, poliisi, tullit ja konkurssiasiamies ovat isoja yhteistyöviranomaisia ulosoton kanssa. Eri sidosryhmillä on sisäisiä toimintaryhmiä tai erilaisia tiimejä, jotka on koulutettu ja palkattu erityisesti toimimaan viranomaisyhteistyössä tarvittaessa. Yhtenä esimerkkinä tästä on Helsingin poliisilaitoksella ulosoton yhdyshenkilö sijoitettuna omaisuus- ja talousrikosyksiköön. (Ulosoton oma koulutusmateriaali 2010.)

4.4.1 Rikoshyödyn jäljittäminen

Viranomaiset ovat tiivistäneet yhteistyötään rikoshyödyn jäljittämisessä. Vaativalla rikoshyödyn jäljittämisellä tarkoitetaan rihy-ryhmissä tehtävää rikoshyödyn jäljittämistä, joka vaatii viranomaisyhteistyön ohella erityisosaamista. Vaativassa rikoshyödyn jäljittämisessä keskitytään valeoikeustoimin, keinotekoisin järjestelyin ja muilla oikeudellisilla järjestelyillä epäillyn hallusta pois siirrettyyn tai piilotettuun omaisuuteen, ulkomaille piilotettuun tai siirrettyyn omaisuuteen ja muihin omaisuuseriin, joiden osoittaminen epäillylle kuuluvaksi vaatii erityistä todistelua ja osaamista. (Viranomaisyhteistyönä tehtävän rikoshyödyn jäljittämistä selvittäneen työryhmän loppuraportti 2008.)

Ulosotolla on oma rihy-yhdyshenkilö, jonka toimenkuvaan kuuluu lähinnä asiantuntijan rooli. Rihy-yhdyshenkilö auttaa täytäntöönpanoon tulevien asioiden valmistelussa yhdessä poliisin kanssa esimerkiksi turvaamistoimiasioissa. Tällaisessa turvaamistoimiasiaassa on tarkoituksena turvata etukätestehtävin toimin rikoshyödyksi katsottavan omaisuuden poissaanti. Tehtäväkenttä on hyvin moninainen, ja siihen kuuluu muun muassa tiedonhankinta ulosottoviranomaisilta ja tietojen välittäminen viranomaisten välillä. (Ulosoton oma koulutusmateriaali 2010.)

4.4.2 Viranomaisyhteistyön haasteet

Viranomaistoiminta on viimeisen 15 vuoden aikana kehittynyt myönteiseen suuntaan etenkin harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnassa. Toimivan viranomaisyhteistyön esteitä on saatu poistettua muun muassa kehittämällä viranomaisten välisiä tiedonvaihtosäännöksiä ja toimintamalleja. Myönteisestä kehityksestä huolimatta viranomaisten toiminta on kohdannut myös ajan muuttumisen tuomia uusia haasteita. Pääomien, työvoiman, tavaroiden ja palveluiden vapaan liikkuvuuden seurauksena talousrikollisuus on kansainvälistynyt ja talousrikollisuuden toiminnassa hyödynnetään yhä useammin tietotekniikan kehittymistä. Uhkana on, että resurssien vähäisyyden takia talousrikostutkintaa suorittavan poliisin, tullin, syyttäjien ja tuomioistuinelaitosten resurssit eivät riitä talousrikosjuttujen määrän kasvaessa, mikä pidentää ja hankaloittaa talousrikosasioiden kokonaiskäsittelyaikaa koko rikosketjun ja siten myös ulosoton osalta. (Valtioneuvoston periaatepäätös hallituksen toimintaohjelmaksi talousrikollisuuden ja harmaan talouden vähentämiseksi vuosina 2010-2011.)

4.5 Erikoisperinnän kehittäminen ja tulevaisuus

Vaikeiden saatavien ulosottoa tehostetaan ja kehitystä pidetään jatkuvasti yllä. Oikeusministeriön vuoden 2011 talousarvioehdotuksessa harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjuntaan esitettiin vahvistusta. Ulosoton erikoisperintä haluttiin laajentaa valtakunnalliseksi ja

konkurssipesien erityistarkastuksia haluttiin lisätä rikoshyödyn takaisinsaamiseksi. (Valtioneuvosto 2010.)

Valtakunnanvoudinviraston mukaan tavoitteena oli aloittaa koko maanlaajuinen erikoisperintä vuoden 2011 kevään aikana. Aikaisemmin toimivien Helsingin ja Lapin erikoisperintäyksiköiden lisäksi valtakunnanvoudinvirasto ehdotti Suomeen perustettavan kuusi erikoisperintäaluetta. Tavoitteeseen päästiinkin tämän vuoden (2011) kevään aikana. Keskuspaikkana toimii edelleen Helsinki ja muut paikat sijaitsevat Turussa, Tampereella, Kuopiossa, Vaasassa ja Oulussa.

5 Taloudellisen taantumän vaikutukset ulosottoon

Lama tarkoittaa taloustieteessä tavallista pidempää ja syvempää talouden matalasuhdannetta. Koska lamalle ei ole täsmällistä määritelmää, se on käytännössä nimitys tavallista vakaammalle taantumalle, joka ei kuulu normaaliin suhdannevaihteluun. Erään määritelmän mukaan talouden taantumasta voi käyttää lama-nimitystä kun bruttokansantuote laskee vähintään 10 -prosenttiyksikköä tai kun yhtäjaksoinen taantuma kestää kolme vuotta tai pidempään. Suomessa viimeksi koettu lama eli niin kutsuttu 1990-luvun lama sijoittuu vuosille 1990-1993. Vuonna 2008 alkanut syvä laskusuhdanne ei yltenyt 90-luvun laman tasolle. (Laman määrittelyä 2008.)

5.1 Vaikutukset ulosottoperintään

Tarkasteltaessa taloudellisen laskusuhdanteen vaikutuksia ulosottoon tulee muistaa, että talousvaikeudet näkyvät ulosotossa aina takautuvasti. Tämänkertaisen taantumän vaikutukset alkoivat näkyä jo vuoden 2009 lopulla. Huono työllisyystilanne, työntekijöiden lomautukset ja huonon taloudellisen tilanteen aiheuttamat työntekijöiden irtisanomiset ovat suurimmat tekijät, joiden vaikutukset tulevat ensimmäisenä esille ulosotossa. Tällaisena aikana perintä päättyy yhä useammassa tapauksissa tuloksettomana, ja velallisia todetaan yhä useammin varattomiksi. (Lama alkaa näkyä ulosotossa 2009.)

Ylivelkaantumisongelma alkoi näkyä lisääntyvinä velallisten, ulosottoasioiden ja konkurssien määrinä. Yleisiin tuomioistuimiin saapuvien velkomus- ja insolvenssiasioiden lisääntyminen sekä hallinto-oikeudellisten asioiden kohdalla sosiaali-, terveys- ja toimeentuloasioiden määrien kasvu näkyivät ensimmäisenä. Myös ulosottovelallisten ja maksuhäiriöidenkin määrää odotetaan vielä lisääntyvän tulevaisuudessa. On huomioitava, että tänä päivänä erilaiset kulu- ja pikaluotot ovat olleet merkittävä tekijä lisääntyneessä kuluttajien velkaantumisessa. (Oikeusministeriön hallinnonala 2010.) Lisäksi yrityssaneeraus- sekä konkurssiasioita saapui tuomioistuimiin vuoden 2009 aikana kymmeniä prosentteja edellisvuotta enemmän.

Taantuman aikana ilmitulleiden rikollisuuden määrän on ennustettu lisääntyvän, joihin kuuluvat etenkin talousrikosten kokonaismäärä sekä konkursseihin liittyvät talousrikokset. Uhkana on nähty, että kasvava työmäärä vähentää ulosottolaitoksen mahdollisuutta paneutua vaikeiden tapausten selvittämiseen. Tämä uhka on otettu erityisesti huomioon kehitettäessä ulosoton erikoisperintää. (Valtioneuvoston periaatepäätös hallituksen toimintaohjelmaksi talousrikollisuuden ja harmaan talouden vähentämiseksi vuosina 2010-2011.)

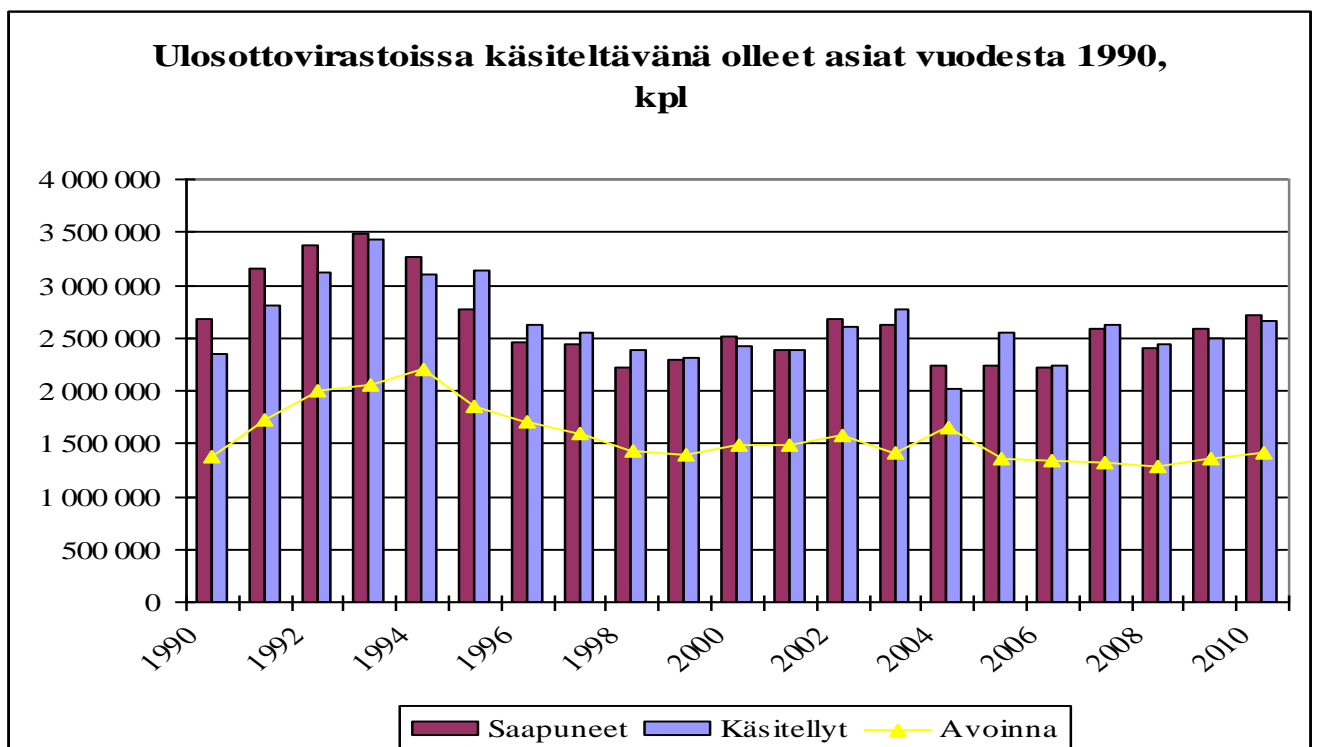
Taantuman myötä velallisten määrä on siis lisääntynyt. Muutokset näkyvät alla olevasta taulukosta. Vuonna 2010 ulosotossa oli käsiteltävänä noin 518 000:n eri velallisen saatavia, lisäystä edellisestä vuodesta tuli noin 6 500. Oikeushenkilöiden määrä viime vuoden aikana ulosotossa olleista velallisista oli keskimäärin 11 %.

Eri velalliset ulosotossa vuosina 2008-2010

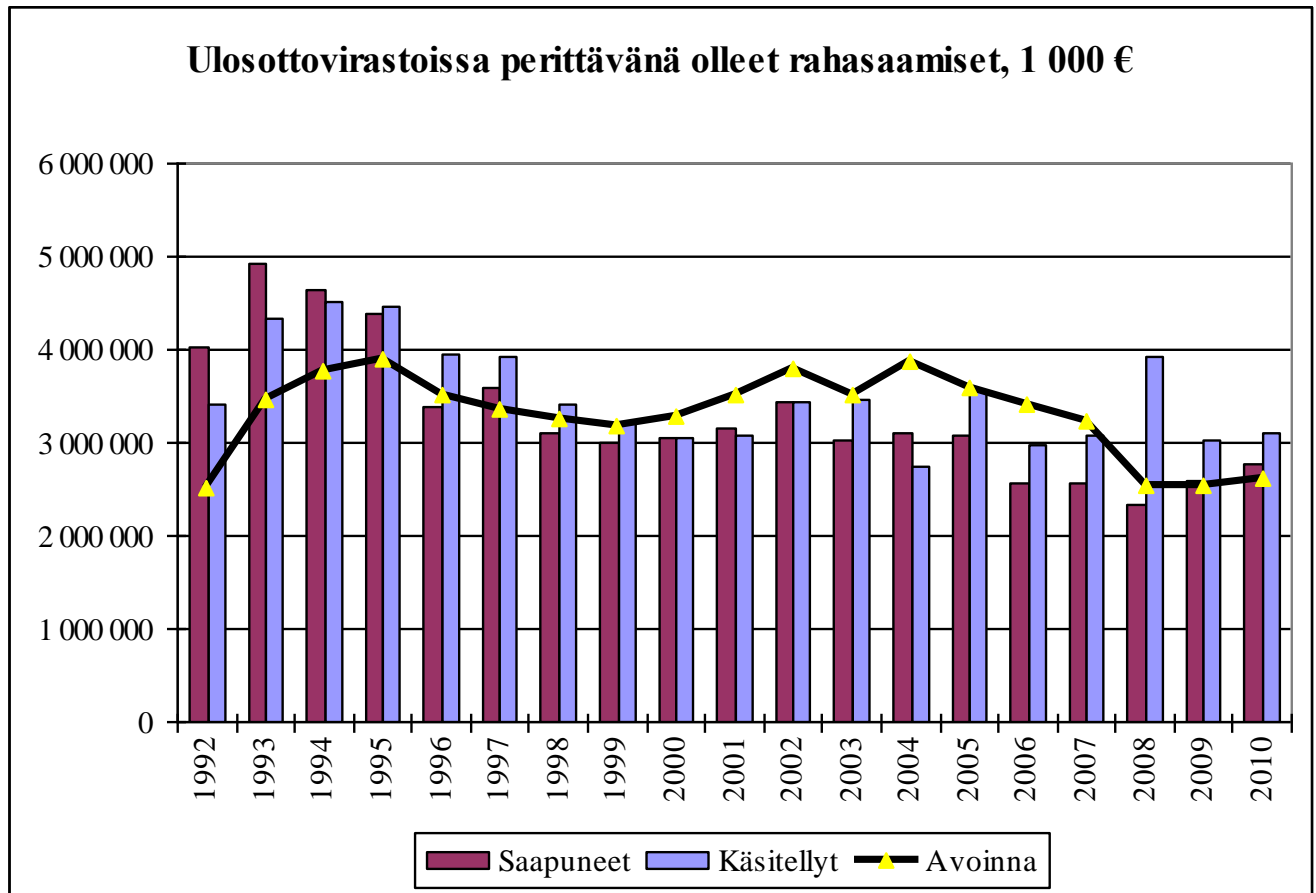
Vuosi	Muutos edellisestä vuodesta		Keskimäärin/ kihl. uom
	lkm	%	
v. 2008	501 723	-	785
v. 2009	511 339	+ 9 616	810
v. 2010	517 825	+ 6 486	821

(Ulosottolaitoksen toimintakertomus vuodelta 2010.)

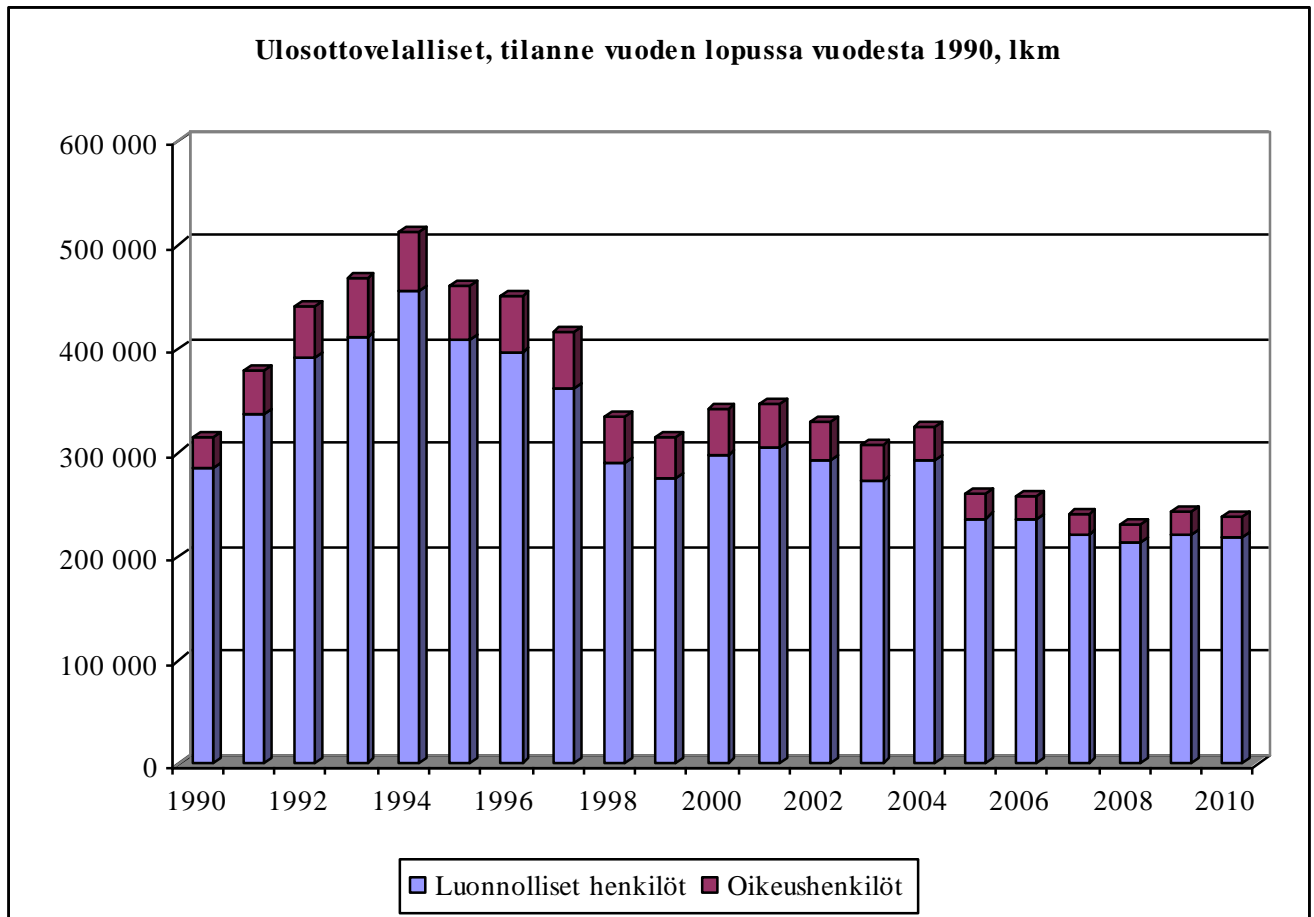
Saapuneiden asioiden määrä kasvoi koko maassa vuoden 2010 aikana noin 2,7 miljoonaan. Määrä on suurempi kuin edeltäneiden viiden vuoden keskiarvo. Kasvua edellisestä vuodesta oli 5 %. Kasvua oli kaikissa asiaryhmissä lukuun ottamatta julkisia maksuja. (Ulosottolaitoksen toimintakertomus vuodelta 2010.) Asiamäärien on arvioitu kasvavan 3,5 miljoonaan asiaan vuodessa.

Myös perittäväksi saapuneiden rahasaatavien määrä nousi lähes seitsemän prosenttia edellisestä vuodesta.

1990 -luvun lamavuosien jälkeen ulosottovelallisten määrä laski melko tasaisesti. Tässä kohdin tulee kuitenkin ottaa huomioon, että tuolloin voitiin puhua lamasta, nyt vain syvästä taloudellisesta laskusuhdanteesta. Tuolloin velallismäärien laskun selittää itsessään hyvä ja nopea taloudellinen kehittyminen, joka lähti nousuun lamavuosien jälkeen. Toinen suuri osatekijä talouden elpymisessä on myös muuttuneet lainsäädäntötoimet, joilla on pyritty parantamaan velallisen asemaa. Näitä velallisen asemaan vaikuttavia tekijöitä ovat olleet muun muassa vuonna 1993 voimaan tullut velkajärjestely- ja yrityssaneerauslainsäädäntö, lakisääteisen velkaneuvonnan käynnistäminen, velan määräaikainen ulosottokelpoisuus ja maaliskuusta 2008 alkaen velan lopullinen vanhentuminen asteittain (ks. jäljempänä kappale velan lopullisesta vanhentumisesta). Myös kuluttajasaatavien perinnälle säädetyt taksat, pitkäkestoisessa ulosotossa olevien velallisten valtiolle maksettavien ulosottomaksujen alentaminen, velallisen suojaosuuden korottaminen ja velalliselle myönnettävien vapaakuukausien lisääminen ovat olleet omiaan vaikuttamaan velallisen parempaan asemaan. (Valtion tilinpäätöskertomus 2009).

Vuosi	Luonnolliset henkilöt, lkm	Oikeushenkilöt, lkm	Yhteensä, lkm
2006	235 333	23 461	258 794
2007	221 293	19 983	241 276
2008	212 941	18 858	231 799
2009	220 449	22 162	242 611
2010 (arvio)	228 000	25 000	253 000
2010	217 534	21 732	239 266

Vuoden 2010 aikana ulosotossa hoidettiin 239 000 velallisen asioita, vähennystä edellisestä vuodesta oli 3 500. Näistä pitkäkestoisessa, yhtäjaksoisesti yli kolme vuotta ulosotossa oli ollut 17 % velallisista ja yli kaksi vuotta noin neljännes (24,6 %).

2000 -luvulle tultaessa kotitalouksien ylivelkaantuminen on lisääntynyt selvästi. Tämä näkyy velkaantumisasteen suuresta kasvusta. Velkaantumisaste on ylittänyt jopa 100 % verrattaessa vuoteen 2000, jolloin velkaantumisaste oli noin 65 %. Kotitalouksien velkaantumisasteen mittarina käytetään maksamatta olevan velkamäärän eli luottokannan osuutta kotitalouksien kaikista käytettävissä olevista tuloista vuodessa. On kuitenkin huomattava, että nykypäivän ylivelkaantuminen on erilaista kuin taannoin. Nyt ylisuuri velka voi kertyä asuntolainasta, kulutus- ja pikaluotoista, kun taas 90- luvulla ylivelkaantumisen kierre syntyi etenkin yrittäjille

etupäässä ulkomaisten valuuttalainojen takia, joiden arvon markan arvon alentaminen moninkertaisti. Korot nousivat pahimmillaan jopa 30 prosenttiin. Ylivelkaantumisen luonteesta johtuen, sen erilaisuuden ja eriateisuuden seurauksena on osakseen ennustettu, että harmaa talous voisi tulevaisuudessa vähentyä. (STT 2008.)

5.1.1 Velan lopullisesta vanhentumisesta

Suomessa koetun 1990-luvun alun laman jälkimaininkeina otettiin lähinnä ennaltaehkäisyyn kannalta käyttöön ensin ulosoton määräaikaisuus (UK 2:24) ja lopulta ulosottoperusteen määräajan kulumisen eli velan lopullinen vanhentuminen (UK 2:27). Saatava vanhentuu, kun ulosottoperusteen määräaika kuluu umpeen. Saatavasta on tämän jälkeen voimassa, mitä vanhentuneesta velasta säädetään velan vanhentumisesta annetussa laissa (Laki velan vanhentumisesta).

Yhteiskunnassa haluttiin luoda järjestely, joka estäisi elinikäisen velkavastuun tai ainakin täytäntöönpanotoimet velkavastuun toteuttamiseksi kohtuuttoman pitkän ajan. Täytäntöönpanokelpoisuuden määräaikaisuus otettiin käyttöön vuoden 2008 alussa uuden ulosottokaaren myötä. Ulosottoperusteen määräaikaisuutta sovelletaan siten, että ulosottoperuste, jossa luonnolliselle henkilölle on asetettu maksuvelvoite, on täytäntöönpanokelpoinen 15 vuoden ajan. Määräaika on 20 vuotta, mikäli ulosottoperusteessa tarkoitettu velkoja on luonnollinen henkilö tai jos saatava perustuu rikokseen, josta velallinen on tuomittu vankeuteen tai yhdyskuntapalveluun. Määräajan laskeminen aloitetaan annetun tuomion antopäivästä.

Määräaikaa koskevia säännöksiä sovelletaan myös ennen lain voimaantuloa annettuun ulosottoperusteeseen sekä jo lain voimaan tullessa vireillä olevaan ulosottoasiaan. Huomioitavaa kuitenkin on, että jos ulosottoperuste on annettu ennen 1.3.1993, ulosottoperusteen määräaika ja saatavan vanhentuminen lasketaan mainitusta päivästä. Käytännössä siis 1.3.1993 ja sitä aikaisemmin annetut tuomiot, yksipuoliset tuomiot ja muut täytäntöönpanoperusteet vanhentuvat lopullisesti 1.3.2008, mikäli niissä on määräaika ollut 15 vuotta. Jos määräaika on puolestaan ollut 20 vuotta, 1.3.1993 tai sitä ennen annetut täytäntöönpanoperusteet vanhentuvat 1.3.2013. Tästä eteenpäin annettujen täytäntöönpanoperusteiden osalta määräaika lasketaan normaalisti.

Vaikka lakkaavien ulosottovelkojen pääoma olikin yhteensä yli 1,6 miljardia euroa, jäi osalle tuolloin velkaantuneista henkilöistä huomattavasti muita velkoja edelleen ulosoton piiriin. Huomattavaa oli, että päävelallisen yksityishenkilön lisäksi myös takaaaja vapautui velkavastuustaan.

Vanhentumisäännösten nojalla ulosotosta on poistunut vuoden 2010 loppuun mennessä yhteensä 49 500 velallisen saatavia, keskimäärin 1,4 velkaa velallista kohti. Vanhentuneiden saatavien kokonaismäärä kohoaa 2,34 miljardiin euroon, mistä muiden yksityisoikeudellisten saatavien kuin elatusapovelkojen osuus on 2,25 miljardia euroa. (Ulosottolaitoksen toimintakertomus vuodelta 2010.)

Velkojen vanhentumisen ei uskota lisäävän tahallista velkaantumista tai ainakaan tällaista toimintaa ei ole ollut havaittavissa. Yhtenä osasyynä tähän on se, että vanhentumisaikaa voidaan pidentää jopa kymmenellä vuodella, mikäli taustalta paljastuu rikollista toimintaa. Velkojen vanhenemisen uskotaan sen sijaan vaikuttavan harmaan talouden vähenemiseen, sillä entisillä suurvelallisilla on mahdollisuus toteuttaa uusia liiketoimiaan normaalilta, rehelliseltä pohjalta, kun tulo ei enää mene vanhojen velkojen maksuun. (STT 2008.)

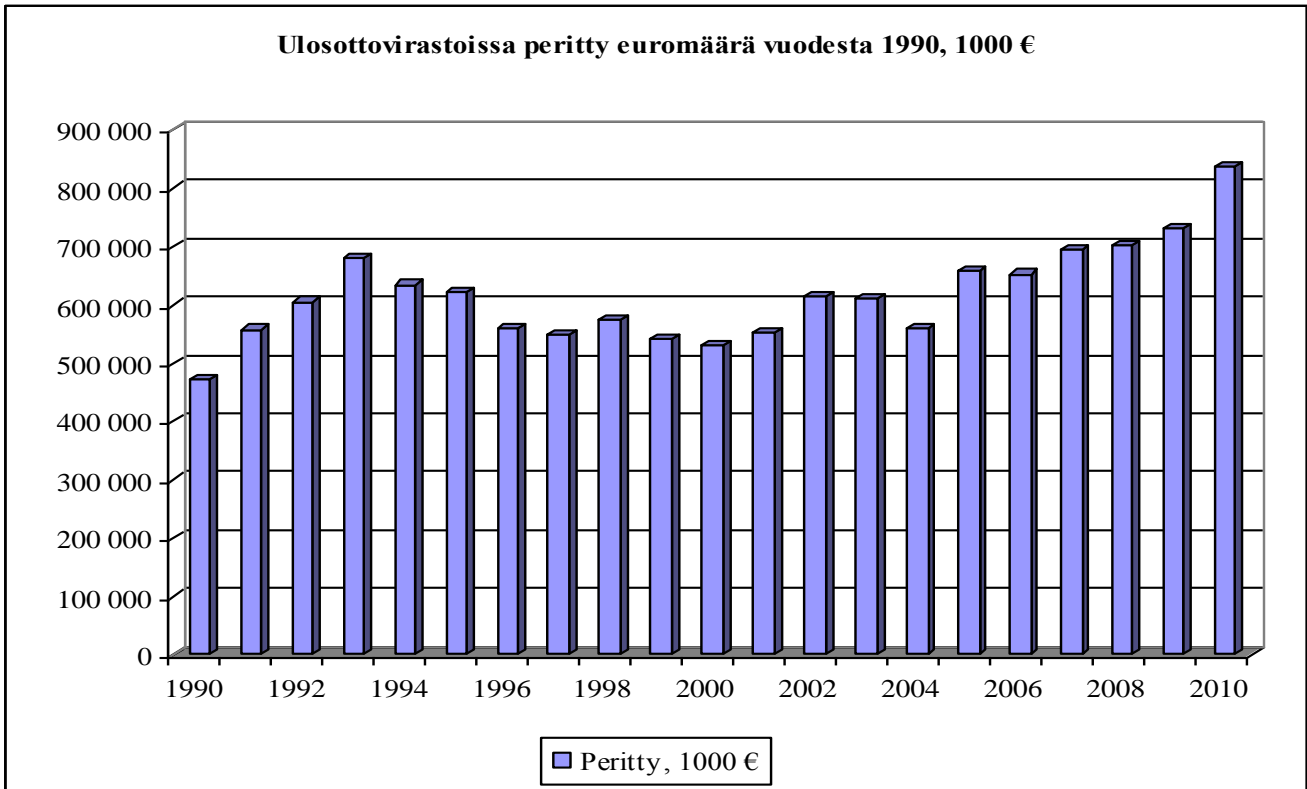
5.2 Tilanteen elpyminen ja perintätuloksen kasvu

Kun taloudellisen taantuman ensimmäisiä vaikutuksia alkoi olla näköpiirissä syksyllä 2008, käynnistettiin valmistelut, joilla varmistettiin, että kaikki mahdolliset keinot olisivat käytössä ylivelkaantumisen ehkäisemiseksi ja ylivelkatilanteiden hoitamiseksi. Vielä 2008 vuoden lopulla ei ollut kuitenkaan riittäviä taloudellisia resursseja ulosoton erikoisperinnän vahvistamiseksi, joten erikoisperinnän toiminta jatkui tuolloin entisessä laajuudessaan. Kuitenkin nostettiin jälleen esille se tosiasia, että tehokkaasti toimivalla erikoisperinnällä voidaan sekä paljastaa ja ennaltaehkäistä talousrikollisuutta ja harmaata taloutta, että tulouttaa huomattavia varmääriä velkojille. Näistä velkojista yksi suurimmista on valtio veronsaajana. (Valtion tilinpäätöskertomus 2008.)

Talouden laskusuhdanne tasaantui vuonna 2010, ja monia merkkejä yhä jatkuvasta talouden tasaantumisesta oli jo tuolloin näkyvissä. Tällä hetkellä riskinä kuitenkin nähdään, että valtioiden velaksi eläminen saattaa suistaa talouden uusiin rahoituskriiseihin. Koetun taloudellisen laskusuhdanteen aikana ulosoton asiamäärät kasvoivat noin kymmenyksellä ja samalla tasolla ennustetaan menevän vielä jonkin aikaa. Tämän jatkumon seurauksena myös euromääräinen perimistulos kasvoi uuteen ennätykseensä.

Ulosoton euromääräisen perintätuloksen paranemiseen on ollut syynä vuoteen 2008 saakka hyvän taloudellisen tilanteen jatkumisen lisäksi ulosottoviranomaisten toiminnan tehostuminen. Asuntojen ja kiinteistöjen realisointien kasvanut määrä, saatavien ulosmittaukset ja perinnän painopisteen siirtyminen vaatimaan perintään ovat myös parantaneet perintätulosta. Ulosoton perintätulos oli perittäväksi olleeseen rahamäärään verrattuna erityisen onnistunut, kun otetaan huomioon, että edellisen laman aikana syntyneitä yksityisoikeudellisia saatavia poistettiin ulosotosta vanhentuneina vuoden 2008 aikana 1,31 mrd. euroa sen jälkeen, kun

ulosottoerusteen määräaikaisuus (UK 2:24) ja velan lopullinen vanhentuminen (UK 2:27) tulivat voimaan. (Valtion tilinpäätöskertomus 2009.)

6 Yhteenveto

Yhteiskunnassa tapahtuneet taloudelliset muutokset vaikuttavat kuluttajien ja koko yhteiskunnan maksukykyyn. Muutokset ovat yleensä luonteeltaan sellaisia, että niiden vaikutukset nähdään totuudenmukaisena vasta vuosien, jopa vuosikymmenien kuluttua. Maksuhaluttomuus ilmiönä on kuitenkin aina ollut ja tulee olemaan osana yhteiskuntaa ja tätä myöden myös maksuhäiriöpolitiikkaa tulee jatkuvasti kehittää ja uudistaa, jotta esimerkiksi ulosotto pystyy omalta osaltaan toimimaan tehokkaasti sekä toteutumaan tarkoituksenmukaisesti. Ulosottomiehen työn kannalta on tärkeää, että nykyisestä ulosottokaaresta löytyvät kiertämistä estävät säännökset maksuhalutonta velallista vastaan. Näin ulosottomies pystyy vastaamaan työnsä esitettyjä keinoja apuna käyttäen vilpillisen velallisen toimintaan.

Erikoisperinnän kehittyminen nykyiseen laajuuteensa on ollut monien vuosien tulos. 1990-luvun laman jälkiseurauksen aikaansaannos on esimerkki suuresta ja hyvin kehittyneestä muutoksesta ulosottolaitoksen sisällä, joka tehostaa perintää entisestään ja antaa oman panoksen yhteiskunnalle väärinkäytöstapauksia ja harmaata taloutta torjuttaessa. Myös sujuvasti toimi-

van viranomaisyhteistyön tehokkuuden tarve nousee erityisesti esille, jotta yhteiskunta pystyy vastaamaan mahdollisimman tehokkaasti siinä esiintyvien väärinkäytöstopauksia vastaan. Kaikkea maksuhaluttomuutta ja väärinkäytöstopauksia on mahdotonta kitkeä, mutta resurssien oikeinohjauksella ja parhaalla mahdollisella ammattitaidolla päästään kiinni suurimpiin väärintekijöihin ja varoihin, joita tällaisissa toiminnoissa pyöritetään.

Kiistatonta on se, että laskusuhdanteen vaikutukset näkyvät niin yhteiskunnassa kuin ulosotosakin. Havaittavissa on monia seurauksia ja niiden todellinen vaikutus näkyy selkeästi vasta vuosien kuluttua. Työtä tehdessäni ja tutkiessani havaitsin erityisesti, että tässä vaiheessa on vielä mahdotonta tehdä sen suurempia johtopäätöksiä siitä, miten vahvasti talouden laskusuhdanne tällä kertaa vaikutti ulosottoon kokonaisuudessaan. Ainoastaan pystytään havainnoimaan ja määrittelemään joitakin suuntaviivoja, mitkä asiat ovat muuttuneet koetun laskusuhdanteen seurauksena.

Näitä ovat:

- Saapuneiden asioiden määrien kasvu. Kasvuprosentti vuodesta 2009 vuoteen 2010 oli noin 5 %. Myös perittäväksi saapuneiden rahasaatavien määrä kasvoi vuonna 2010 7 % edellisvuodesta.
- Velallismäärän lisääntyminen
- Määrällinen kasvu konkurseissa
- Lisäksi kuluttajien yleinen velkaantuminen on kasvanut selvästi 2000-luvulle tultaessa. Velkaantumisaste on ylittänyt jopa 100 %, verrattaessa vuoteen 2000, jolloin se oli 65 %.

Mielenkiintoiseksi nähtäväksi jää, millaiset vaikutukset ulosoton erikoisperinnällä tulee olemaan tulevaisuudessa vastaavanlaisissa laskusuhdannetilanteissa ja ylipäätään yhteiskunnallisten vaikutusten osalta nyt, kun erikoisperinnän laajentaminen on pystytty organisoimaan kokonaan kattavaksi, valtakunnallisesti kuudelle alueelle vuoden 2011 aikana.

Lähteet

Kirjat ja vastaavat painetut julkaisut

Linna, T. 2008. Ulosottokaaren pääkohdat. Helsinki: Talentum.

Niemi, H. & Lehti, M. 2006. Eräiden talousrikosten rangaistuskäytäntö. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 71.

Töyrylä, H. (toim.) 2007. Ulosottokaari. Laki ja yksityiskohtaiset perustelut. Helsinki: WSOY-pro.

Sähköiset lähteet

Avustavien ulosottomiesten palkkatyöryhmä. 2005.
<http://www.ulosottomiehet.fi/toimintakertomus.html>

Erikoisperinnän kehittämistyöryhmä. 2006.
<http://www.om.fi/Satellite?blobtable=MungoBlobs&blobcol=urldata&SSURlapptype=BlobServer&SSURContainer=Default&SSURIsession=false&blobkey=id&blobheadervalue1=inline;%20filename=rrgg3d.pdf&SSURIsscontext=Satellite%20Server&blobwhere=1243790082894&blobheadervalue1=Content-Disposition&ssbinary=true&blobheader=application/pdf>

Ilkka.fi. 2009. Lama alkaa näkyä ulosotossa. Viitattu 1.12.2009.
<http://www.ilkka.fi/Article.jsp?article=465343&Title=Lama+alkaa+n%E4ky%E4+ulosotossa>

Laman määrittelyä. 2008. Viitattu 30.12.2008.
http://www.economist.com/node/12852043?story_id=12852043

Oikeuslaitos. 2011. Ulosotto. Ulosmittaus. Viitattu 26.4.2011.
<http://www.oikeus.fi/5596.htm>

Oikeuslaitos. 2011. Ulosotto. Velkojana ulosotossa. Viitattu 26.4.2011.
<http://www.oikeus.fi/4350.htm>

Oikeusministeriö. 2006. Oikeusministeriön kannanotto ulosottolaitoksen ja konkurssiasiamiehen toimiston toimintakertomuksesta vuodelta 2005. Viitattu 15.6.2006.
<http://www.om.fi/Satellite?blobtable=MungoBlobs&blobcol=urldata&SSURlapptype=BlobServer&SSURContainer=Default&SSURIsession=false&blobkey=id&blobheadervalue1=inline;%20filename=rnxnow0huejz.pdf&SSURIsscontext=Satellite%20Server&blobwhere=1243790087048&blobheadervalue1=Content-Disposition&ssbinary=true&blobheader=application/pdf>

Oikeusministeriön hallinnonala. Pääluokka 25. Viitattu 22.6.2010.
http://www.om.fi/Satellite?blobtable=MungoBlobs&blobcol=urldata&SSURlapptype=BlobServer&SSURContainer=Default&SSURIsession=false&blobkey=id&blobheadervalue1=inline;%20filename=TAE_2011_Oikeusministeri%C3%B6.pdf&SSURIsscontext=Satellite%20Server&blobwhere=1277811973214&blobheadervalue1=Content-Disposition&ssbinary=true&blobheader=application/pdf

Poliisin ylijohdon julkaisusarja. Viranomaisyhteistyönä tehtävän rikoshyödyn jäljittämistä selvittäneen työryhmän loppuraportti. Viitattu 6/2008.
[http://www.poliisi.fi/intermin/biblio.nsf/5A1E79E5F2DFA1AAC225748700277935/\\$file/6-2008.pdf](http://www.poliisi.fi/intermin/biblio.nsf/5A1E79E5F2DFA1AAC225748700277935/$file/6-2008.pdf)

STT. 2008. Ylivelkaantuneet haluavat avukseen velka-asiamiehen. Viitattu 22.2.2008.
<http://www.iltasanomat.fi/kotimaa/Ylivelkaantuneet%20haluavat%20avukseen%20velka-asiamiehen/art-1288338157353.html>

Talousrikos.fi. Perustietoa talousrikoksista.
http://www.talousrikos.fi/tietoa/velallisen_rikokset/#oikeuskaytanta

Ulosottolaitoksen tulostavoitteet vuodelle 2011.
<http://www.oikeus.fi/vvv/uploads/2mst1eyzjo42lh.pdf>

Valtakunnanvoudinvirasto. Ulosottolaitoksen toimintakertomus vuodelta 2010.
<http://www.oikeus.fi/vvv/uploads/x9kai1xeg7h.pdf>

Valtioneuvosto. Oikeusministeriön talousarvioehdotus 2011: Talousrikollisuuden torjuntaan esitetään vahvistusta. Viitattu 30.7.2010.
<http://www.valtioneuvosto.fi/ajankohtaista/tiedotteet/tiedote/fi.jsp?toid=2072&c=0&moid=2073&oid=303103>

Valtioneuvoston periaatepäätös hallituksen toimintaohjelmaksi talousrikollisuuden ja harmaan talouden vähentämiseksi vuosina 2010-2011. Viitattu 17.12.2009.
[http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/CDF86AF7D8E3949FC225768E004D9400/\\$file/VNp_eriaatepaatos_talousrikostorjuntaohjelma_17122009.pdf](http://www.intermin.fi/intermin/biblio.nsf/CDF86AF7D8E3949FC225768E004D9400/$file/VNp_eriaatepaatos_talousrikostorjuntaohjelma_17122009.pdf)

Valtiovarainministeriö. 2009. Valtion tilinpäätöskertomus 2008. Osat I & II. Helsinki: Edita Prima Oy.
http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/01_julkaisut/10_ohjaus_ja_tilivelvollisuus/20090513Valtio/Valtion_tilinpaaetoeskertomus_2008_NETTI.pdf

Valtiovarainministeriö. 2010. Valtion tilinpäätöskertomus 2009. Osat I & II. Helsinki: Edita Prima Oy.
http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/01_julkaisut/10_ohjaus_ja_tilivelvollisuus/20100512Valtio/Valtion_tilinpaaetos_2009.pdf

Viranomaisyhteistyön kehittäminen selvityshankkeen väliraportti. Työryhmämuistioita. Viitattu 5/1999.
http://www.vm.fi/vm/fi/04_julkaisut_ja_asiakirjat/01_julkaisut/04_hallinnon_kehittaminen/8008_fi.pdf

Yle Uutiset / Päivi Happonen. 2011. Talousrikollisille vaaditaan kovempia rangaistuksia. Viitattu 22.8.2011.
http://yle.fi/uutiset/kotimaa/2011/08/talousrikollisille_vaaditaan_kovempia_rangaistuksia_2805125.html

Julkaisemattomat lähteet

Moijanen, T. & Paajanen, S. 2011. Käytännön tapauksia. Ulosottomiesten koulutuspäivä 21.3.2011 -materiaali.

Ulosoton oma koulutusmateriaali. 2010. Viranomaisyhteistyö, tiedonhankinta ja prosessinhalinta 14.12.2010 -koulutusmateriaali.